

Se mottakerliste nederst i dokumentet

Vår saksbehandler
Mina Mjærum Johansen
+47 91 77 58 31

Vår dato
12.03.2020
Deres dato

Vår referanse
19/00794-2
Deres referanse

Innspill til jordbruksforhandlingene 2020 fra Østfold Bondelag

Innspillet er basert på fylkestyrets behandlinger av dette 27. februar og 11. mars 2020. Østfold Bondelag har mottatt innspill fra felles korn- og miljøutvalg og grøntutvalg med Akershus Bondelag, samt innspill fra 22 lokallag gjennom QuestBack, ett medlem og ni produsentlag, avslag og organisasjoner. Innspillet er bygd opp etter mal fra Norges Bondelag.

1. Oppsummering over de mest prioriterte tiltakene

Østfold Bondelag støtter Stortingets målsetting for jordbruket, og presiserer at økt matproduksjon må være med grunnlag i norske ressurser, og mener at politikk og virkemidler må støtte opp om målet. Å øke jordbruksproduksjon i Østfold er viktig for å bevare både matindustri og sysselsetting. Østfold Bondelag ønsker et levende landbruk over hele landet, og i alle deler av fylket vårt. Det gir best utnyttelse av de knappe nasjonale arealressursene, som er grunnlaget for all produksjon. Videre ønskes en variert bruksstruktur, der strukturen må være tilpasset landskapet og arealene, og ikke motsatt. Helt sentralt står ei inntekt som gir bærekraftige driftsenheter, der fornying, innovasjon og rekruttering faller naturlig.

Tollvern og økt tollbeskyttelse er viktig for det meste av norsk landbruks produkter for å opprettholde konkurransekraften. For en økning av produksjonen innen grønt, potet, frukt og bærproduksjoner, vil det være avgjørende å få på plass bedre tollbeskyttelse.

Østfold Bondelag ønsker å prioritere følgende tiltak i årets jordbruksforhandlinger:

- Det er viktig å sikre en god **kornøkonomi**, både gjennom økte priser og budsjettmidler. En økning i målpris må veies opp mot økonomien i husdyrproduksjonene, kompenseres fullt ut med bruk av **prisnedskrivningstilskudd**.
- Øke **arealtilskuddet til korn for sone 1 og 3 med kr 85 per dekar**, for de første 800 dekarene.

Bondelagets Servicekontor AS

Postadresse:
Løkenveien 4
1811 ASKIM

Østfold Bondelag
Bondelagets Servicekontor AS

Besøksadresse:
Løkenveien 4
1811 ASKIM
Org.nr.: 939678670
Org.nr.: 985063001 MVA

Telefon:
69 89 81 50

Bankkonto: 8101.05.12891
Bankkonto: 8101.05. 91392

E-postadresse:
ostfold@bondelaget.no

Internett:
bondelaget.no/ostfold

Vår dato Vår referanse
12.03.2020 19/00794-2

- Det skal være lønnsomt å være en klima- og miljøvennlig bonde. Derfor må **RMP-potten økes med 50 prosent og SMIL-potten økes vesentlig**, særlig i fylker med store utfordringer med avrenning til vassdrag og kyst. Dette for å gi bøndene en reell kompensasjon, sikre vannkvaliteten og mulighet til å gi tilskudd til **klimasmarte** tiltak som fangvekster, nedlegging/nedfelling av husdyrgjødsel og vedlikehold av hydrotekniske anlegg.
- Innføre et **småskiftetilskudd** på kr 400 per skifte for skifter under 10 dekar, der det dyrkes korn.
- **Velferdsordningene** må styrkes, noe som er et viktig element i forhold til rekruttering til næringa. Østfold Bondelag ønsker her særlig å prioritere avløsning til ferie og fritid, avløsning til sykdom og fødsel mv. og landbruksvikarordninga.
- Sikre tilgang på nødvendige og **effektive bekjempelsesmetoder/plantevernmidler** for å sikre vår plantehelse og konkurransekraft.
- Det er et stort behov for å modernisere driftsapparatene, både i husdyr- og planteproduksjoner. Potten til **investeringsvirkemidler** må derfor økes.
- Det må innføres **tak** på arealtilskudd for grønnsaker på 400 dekar samt frukt og bær på 200 dekar. I tillegg bør det innføres trappetrinn på arealtilskudd for korn og potet.
- Det må også innføres **tak** på husdyrtilskuddet på melkeku, ammeku, øvrige storfe og sau. Husdyrtilskuddet må utmåles gjennom registreringer i husdyrregistret, og ikke med telledatoer.
- Innføre **kartbasert utmåling av arealtilskudd** på skiftenivå, basert på Nibios jordsmonnkartlegging. I påvente av dette må grensekommunene **Marker og Aremark** legges til arealsone 3, i likhet med tidligere Rømskog kommune.
- En fondsavsetningsordning for jordbruket må på plass. Østfold Bondelag vil innføre et «**klima- og miljøfond**» etter modell av skogfondet, der det kan avsettes midler til framtidige investeringer til klimasmarte tiltak. I jordveien kan dette være kalking, drenering, større vedlikehold av hydrotekniske anlegg, anlegge vanningsanlegg eller nydyrking. Andre eksempler kan være utvidelse av gjødsellager eller å investere for produksjon og bruk av klimavennlig energi.

Målpriser:

- a. Østfold Bondelag prioriterer særlig et løft på **kornprisen**, og foreslår en målprisøkning på 10 øre per kg korn. Målprisene på de enkelte kornslagene differensieres etter behov i markedet. Produksjon av mathvete og proteinvekster bør stimuleres ekstra.
- b. Målprisen på **melk** må økes på nivå med kostnadsveksten.
- c. Målprisen på **svin** økes med kr 2,00 per kg.
- d. Dagens målprissystem er en viktig bærebjelke, og mål for mulig prisuttak i de enkelte kulturer innenfor potet, grønt, bær og frukt. Vi mener at det er rom for å øke målprisen med 3,7 prosent for frukt, bær og grønnsaker og 25 øre for poteter.

Innholdsfortegnelse:

1. Oppsummering over de mest prioriterte tiltakene	1
Innholdsfortegnelse:	3
Innledning:	3
2. Inntektsramme og fordeling på pris og tilskudd	7
3. Storfekjøtt – Ammeku	9
4. Sau og lam	10
5. Svinekjøtt	11
6. Egg og fjørfekjøtt	12
7. Ku- og geitemelk	13
8. Grønnsaker, frukt, bær og potet	14
9. Korn og kraftfôr	17
10. Andre produksjoner	19
11. Investeringer	20
12. Velferdsordninger	20
13. Økologisk landbruk	22
14. Landbrukets nedbygging av matjord?	23
15. Dyrevelferd	24
16. Klima	25
17. Annet	26

Innledning:

Den politiske situasjonen

Østfold Bondelags innspill til jordbruksforhandlingene 2020 er utarbeida i en ny politisk situasjon. 24. januar 2020 presenterte statsminister Erna Solberg en mindretallsregjering bestående av Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre, etter at Fremskrittspartiet valgte å trekke seg fra regjering.

Mindretallsregjeringa til Solberg skal fortsatt regjere på grunnlag av Granavoll-plattformen, som blei laget da KrF blei med i flertallsregjeringa til Solberg, januar 2019. I denne heter det blant annet: «Landbrukspolitikken skal fortsatt bygge på disse fire bærebjelkene: Et velfungerende importvern, samvirkebaserte markedsordninger, forhandlingsinstituttet med årlige jordbruksoppgjør, og en eiendomspolitikk for å sikre den selveiende bonden. Regjeringen baserer sin landbrukspolitik på en klar forståelse av at bonden er selvstendig næringsdrivende.». Og videre: «Regjeringen ønsker et aktivt og lønnsomt jordbruk over hele landet, med produksjoner og foretaksstrukturer som bygger på lokale jord-, beite-, skog- og utmarksareal. Et jordbruk der inntektsmuligheten også sikres for ulike bruksstørrelser, er en viktig forutsetning for å nå dette målet».

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

Granavoll-plattformen bygger igjen på det arbeidet blant annet KrF la ned i behandlingen av jordbruksmeldinga «Endring og utvikling - En fremtidsrettet jordbruksproduksjon» (Meld. St. 11 (2016-2017)). I innstillinga til denne (Innst. 251 S), skreiv en samlet næringskomité at *«jordbrukets viktigste oppgave er å produsere mat. Av hensyn til beredskap ressursutnytting, verdiskaping, sysselsetting og klima er det viktig at norsk jordbruk produserer de fôr- og matvarene som det ligger til rette for å produsere i Norge, og i et omfang som kan dekke innenlands etterspørsel og eksport. Komiteen viser til at utgangspunktet for matproduksjonen er arealressursene. Forvaltningen av disse må derfor ha et evighetsperspektiv.»*.

Videre var komitéen enige om at jordbruket skal ha et inntektsmål; *«For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, skal inntektsmålet være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpassning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»*.

Jordbruksforhandlinger 2019 startet med et krevende utgangspunkt da Budsjettnemnda for jordbruket i april la fram sine prognoser. Denne viste at bonden kunne forvente en samlet inntektsnedgang på 23 500 kr per årsverk fra 2018 til 2019, noe som ville gi et økt inntektsgap mellom jordbruket og resten av samfunnet med over 40 000 kr per årsverk i samme periode.

Den forventede inntektsnedgangen skyldtes at prisene på bondens produkter, som kjøtt, egg, melk og grønt, forventet å holde seg uendret, mens man ventet en stor kostnadsøkning på innsatsfaktorer som gjødsel, diesel, strøm og såfrø. Det var også ventet en volumnedgang av melk og kjøtt.

Jordbrukets krav var på 1 920 mill. kr, og skulle gi grunnlag for økte inntektsmuligheter i 2020 på om lag 31 000 kroner per årsverk. Staten svarte med et tilbud med ramme på 1 000 mill. kr, hvorav en målprisøkning på 249 mill. og 641 mill. i økte budsjettoverføringer. Tilbudet var beregnet til å gi en inntektsvekst på kr 16 400 per årsverk. Den 16. mai skrev begge faglagene under avtale med staten. Avtalen hadde ei samlet ramme på 1 240 mill. kroner. Avtalen la grunnlag for en inntektsvekst på kr 20 600 per årsverk, noe som er marginalt mer enn det lønsmottakerne er ventet å få. Avtalen innebar et løft for grøntprodusentene, blant annet gjennom et eget innovasjons- og vekstprogram, styrking av kornprodusentene, og styrking av ordninger til fordel for små og mellomstore bruk. Avtalepartene blei også enige om å utarbeide et opplegg for hvordan man skulle nedskalere melkeproduksjonen innen 1. oktober 2019. Nedskaleringa kommer som følge av Stortingets vedtak om bortfall av all eksportstøtte innen sommeren 2020, og partene var enige om at dette skulle gjøres ved bruk av forholdstall og oppkjøp av melkekvoter.

16. oktober 2019 blei Norges Bondelag enig med staten om hvordan man skal utfase 100 mill. liter melk. Avtalen innebar statlig oppkjøp av melkekvoter tilvarende 40 mill. liter i perioden 1. januar til 31. mars 2020. I hver kvoteregion løper ordninga til regionens fastsatte oppkjøpsvolum er nådd. Prisen for kvotene varierer mellom kr 10,00 og kr 15,50 per liter melk, avhengig av hvilken kvoteregion kvota ligger. Utkjøpet skal ha virkning fra kvoteåret 2021. Partene blei enige om at melkemarkedet reguleres med forholdstall på disponibel kvote etter ordinær prosess for 2020, og at forholdstall skal benyttes til å regulere markedet helt til det er i balanse, anslagsvis opp mot 50 mill. liter.

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

Parallelt med jordbruksforhandlingene 2019 forhandlet faglaga med staten om en klimaavtale for jordbruket. Partene kom til enighet om dette 21. juni, og avtalen innebærer at partene forplikter seg til å redusere klimagasser og øke opptaket av karbon tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter innen 2030.

Statistisk sentralbyrå (SSB) meldte desember 2019 at konjunkturoppgangen i Norge, som har vart siden begynnelsen av 2017, trolig vil være over i løpet av 2020. SSB meldte videre at renta i Norge vil holde seg lav på grunn av den internasjonale nedgangskonjunkturen.

Den foreløpige rapporten fra Teknisk beregningsutvalg (TBU) viser at prisstigningen (KPI) økte med 2,2 prosent fra 2018 til 2019. KPI forventes å øke med 1,5 prosent det kommende året (2019-2020), men det er knyttet usikkerhet til utviklinga av kronekursen og energiprisene framover. Lønnsoppgjøret 2020 er så vidt i gang, men Østfold Bondelag registrerer med interesse at eksperter «spår» et lønnsoppgjør på mellom 3,0 og 4,0 prosent.

Østfold Bondelags innspill til årets jordbruksforhandlinger vil ta utgangspunkt i de politiske signalene om landbrukspolitikken og øvrige samfunnstrender. Det er i dag et betydelig gap mellom hva et årsverk i jordbruket betaler seg i forhold til hva som er gjennomsnittlig lønnsnivå for en lønsmottaker. Gode inntektsmuligheter er avgjørende for rekruttering inn i næringa og for å nå de ambisiøse målene for norsk landbruk. **Østfold Bondelag mener at ambisjonsnivået for årets jordbruksforhandlinger må være at inntektsmuligheten for matprodusenter må bli høyere enn inntektsveksten til lønsmottakere, målt i kroner, for å tette gapet mellom disse. Dette vil bidra til å sikre rekruttering til næringa og Stortingets mål om økt matproduksjon og beredskap.**

Østfold er viktig for å oppnå nasjonalt mål om økt selvforsyning

I Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016-2017) understreker et samla Storting at jordbrukets viktigste oppgave er å produsere mat. Stortinget vil at jordbrukspolitikken hovedmål skal være økt matproduksjon med grunnlag i norske ressurser fordi en vil ha høyest mulig selvforsyning.

Bare 3 prosent av landet er dyrka mark og bare 1/3 av dette arealet er egnet til kornproduksjon eller til grønnsaker, poteter, frukt og bær (grøntproduksjon). For å oppnå målet om høyest mulig selvforsyning, vil det derfor være avgjørende å produsere mest mulig matkorn og mat som puttes rett i munnen. Fordi det som tidligere utgjorde Østfold fylke (heretter omtalt som Østfold) innehar om lag 1/5 av landets kornarealer, og også har gode områder for å produsere grønt, er det spesielt avgjørende å ta vare på matjorda her. Gode råvarer fra nærområdene er også avgjørende for næringsmiddelindustrien i Østfold og de 3 100 arbeidsplassene som finnes her.

Østfold Bondelag støtter Stortingets målsetting, og presiserer at økt matproduksjon må være med grunnlag i norske ressurser. Å øke jordbruksproduksjon i Østfold er viktig for å bevare både matindustri og sysselsetting.

Østfold Bondelag mener at politikk og virkemidler må støtte opp om målet om økt matproduksjon. Østfold Bondelag ønsker:

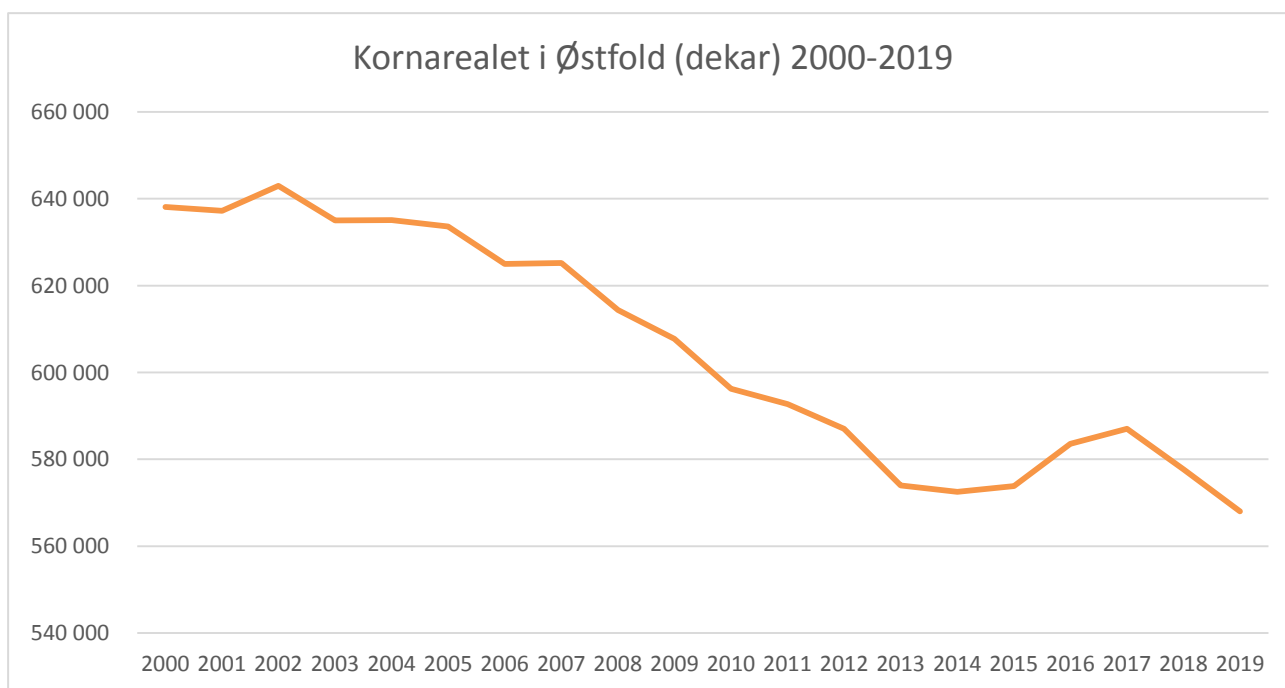
Vår dato
12.03.2020

Vår referanse
19/00794-2

- et levende landbruk over hele landet, og i alle deler av Viken fylke. Det gir best utnyttelse av de knappe nasjonale arealressursene, som er grunnlaget for all produksjon.
- en variert bruksstruktur. Strukturen må tilpasses landskapet og arealene, ikke motsatt
- inntekt som gir bærekraftige driftsenheter der fornying, innovasjon og rekruttering faller naturlig

Økt korn- og grøntproduksjon er en viktig nøkkel

Hovedutfordringen med hensyn til å øke selvforsyningen handler hovedsakelig om å øke norsk matkornproduksjon og norsk produksjon av grønnsaker, potet, frukt og bær (heretter kalt grøntproduksjon). I motsetning til de andre produksjonene er det geografisk begrenset hvor man kan produsere korn, spesielt matkorn, og grønt i dette landet. Kornareal er derfor særlig viktige også i nasjonal sammenheng.

Figur 1: Figuren viser utviklingen i kornarealet i Østfold i dekar for perioden 2000-2019. Grafen viser at kornarealet har sunket med over 70 000 dekar i perioden. Siden 2010 varierer arealet mer. Det øker etter gode kornår (2014-2016), og synker etter år med utfordrende såing og innhøsting (2011-2013).

Figur 1 viser at Østfolds kornarealer minket med over 70 000 dekar (11 prosent) i perioden 2000 til 2019. En del av arealene blei lagt om til gras på grunn av miljø- og vannkvalitetskrav, en del marginale kornarealer blei lagt om til gras for å føre drøvtyggere og hest, noe blei bygd ned, noe har forsvunnet i omlegging til digitale kart (ca. 3 prosent), men mye har falt ut av produksjon, og gror igjen. Dette gjelder særlige små skifter og skifter med dårlig arrondering, som faller ut på grunn av strukturrasjonalisering, samt jord i de marginale områdene av Østfold, som er lite egnet til kornproduksjon.

Vår dato Vår referanse
12.03.2020 19/00794-2

Bortfall av arealtilskudd på grovfôr i jordbruksforhandlingene 2016 og 2017 straffer gras- og husdyrbonden i Østfold. Det er særlig sterk misnøye i marginale og erosjonsutsatte områder. Manglende arealtilskudd forsterker misnøyen over urettferdig soneinndeling i Aremark og Marker. I sårbare vannføringsområder, som Morsa, minsker oppslutningen om gras i flom- og erosjonsutsatte områder. Utfordringene er sammensatt, men bortfall av arealtilskudd på gras og lite smidige ordninger for «grasdekt kantsone i åker» og «gras på arealer utsatt for flom- og erosjon», gjør at bøndene dropper grasarealet langs sårbare vassdrag.

Når man ser nærmere på statistikken over kornarealene i vårt fylke følger trendene svært ofte været. Perioden 2011 til 2013 var utfordrende kornår, og arealtallene sank. Årene 2014 til 2017 var gode kornår, og arealtallene økte. Tørkesommeren 2018 rammet Østfold svært hardt, og kornavlingene lå på 30 til 50 prosent av en normalavling. Noen valgte å høste åkeren som surfôr for å berge fôr til drøvtyggere. Arealene for 2019 viste naturlig nok en nedgang i kornarealene, fordi husdyrbøndene ville bygge en buffer med grassurfôr og beholdt gamle engarealer et ekstra år.

Skal rekruttering til yrket som kornbonde være attraktivt må økonomien minst ligge på det nivået det har vært nå i disse gode årene. Vi kan ikke legge til grunn at gode kornår er det normale, dermed må kornøkonomien (kornpris, arealtilskudd, dreneringstilskudd, investeringsvirkemidler, miljøvirkemidler og andre tilskudd) bedres slik at optimismen kan fortsette også om det blir normale kornavlinger.

2. Inntektsramme og fordeling på pris og tilskudd

Det er i dag et betydelig gap mellom hva et årsverk i jordbruket betaler seg i forhold til hva som er gjennomsnittlig lønnsnivå for en lønnsmottaker. **Østfold Bondelag mener at ambisjonsnivået for årets jordbruksforhandlinger må være at inntektsmuligheten for matprodusenter må bli høyere enn inntektsveksten til lønnsmottakere, målt i kroner, for å tette gapet mellom disse. Dette vil bidra til å sikre rekruttering til næringa og Stortingets mål om økt matproduksjon og beredskap.**

Østfold Bondelag mener at Staten anerkjente kostnadsveksten som var ventet i 2019 og 2020 gjennom sine tilbud til jordbruksforhandlingene de to siste år. Østfold Bondelag forventer at dette prinsippet videreføres i årets forhandlinger, da det er forventet at energikostnadene vil stige og kronekursen vil holde seg lav eller falle. Dette vil gi en økning på utgifter til blant annet strøm, drivstoff og transport på energisiden, og til blant annet handelsgjødsel, plantevern, maskiner, redskap og andre importvarer.

Østfold Bondelag erkjenner at markedssituasjonen er utfordrende på de fleste av produksjonene, men mener at **målpris** må økes der det er muligheter i markedet. I år synes disse mulighetene mindre enn tidligere, og vi foreslår en forsiktig økning av kornprisen og på gris, samt økning om lag med forventa lønnsøkning innen grønt.

Av samme markedsmessige hensyn mener Østfold Bondelag at det er korn- og grøntproduksjonene som bør **prioriteres** i årets forhandlinger. Østfold Bondelag prioriterer en **solid kornøkonomi**, basert på en kombinasjon av økte budsjettmidler og økte målpriser.

Vår dato
12.03.2020

Vår referanse
19/00794-2

Økt kornproduksjon fordrer økt kornpris, men en økning her må også veies opp mot økonomien i husdyrproduksjonene, og vi anbefaler å kompensere målprisøkningene på førkorn fullt ut med prisnedskrivning. Styrking av kornøkonomien må derfor først og fremst gjøres gjennom en kraftig økning av budsjettmidler. Det er også viktig at markedsregulator klarer å ta ut målprisene i markedet. **Østfold Bondelags vurderinger rundt pris er omtalt under de ulike produksjonene.**

For de øvrige **budsjettmidlene** er det særlig midler til klima- og miljøtilskudd (RMP, SMIL og drenering), investeringsvirkemidler og velferdsordningene som må økes. Særlig mener vi det er viktig å støtte klimasmarte løsninger, og vi mener at RMP-ordninga er en nøkkel i dette arbeidet, slik den er for å hindre avrenning til vann.

Østfold Bondelag ønsker en variert bruksstruktur. Strukturen må tilpasses landskapet og arealene, ikke motsatt. Østfold Bondelag ønsker også i år å prioritere små og mellomstore bruk ved fordeling av budsjettmidlene.

Det må innføres **tak** på arealtilskudd innen grøntproduksjonene, slik at det gis tilskudd til maksimalt 400 dekar grønnsaker og 200 dekar frukt og bær. For husdyrtilskuddene mener vi at det bør settes tak på tilskuddene på 100 melke- og ammekuer, 500 øvrige storfe og 500 søyer. Østfold Bondelag mener at husdyrtilskuddene skal måles via registrering i husdyrregistrene, og ikke med telledatoer som i dag. Dette vil gi en mer rettferdig utmåling og gi jevnere dyreflyt til slakteriene.

For **korn** ønsker vi å stimulere de små og mellomstore bruka, da vi ser at det er disse som faller fra. Vi ønsker derfor en trappetrinnmodell for arealtilskuddet der det gis et høyere tilskudd for de første 800 dekar. Vi ønsker videre å stimulere kornbruk i sone 1 og 3 med en økning i **arealtilskuddet på kr 85 per dekar for de første 800 dekar.**

Mindre skifter gir i snitt lavere avling per dekar på grunn av redusert avling langs kanter (skyggevirksomhet og mer innblanding av ugras) og fordi en større andel av skiftet består av vendeteiger, der jordpakking er en utfordring. Små skifter er mer krevende å drive, både tids- og kostnadsmessig, og faller fort ut av drift, særlig når jorda blir leid bort. Dette gjelder små skifter til både korn- og grovfôr, men størst avlingsforskjell blir det i kornproduksjonen. Resultatet blir et redusert kornareal, og redusert nasjonal selvforsyning og beredskap. **Østfold Bondelag foreslår derfor å innføre et småskiftetilskudd på kr 400 per skifte for skifter under 10 dekar, der det dyrkes korn.**

Østfoldlandskapet er svært variert, fra feit matjord langs raet, godt egnet til grøntproduksjon, via store, åpne leirsletter som er ideelle for kornproduksjon til skoglendte teiger eller ravinelandskap, som er best egna til grovfôrproduksjon og beite. Utfordringa er at dagens inndeling av arealsonene er svært grovt inndelt etter kommunegrensene, mens mange foretak kan ha skifter med ulike beskaftenhet. **Østfold Bondelag ønsker derfor å få utreda kartbasert tilskuddsutmåling av arealtilskudd på skiftenivå.** Vi tenker oss at man baserer seg på Nibios jordsmonnsmarkkartlegging, til tross for at all dyrka mark i Norge ikke er kartlagt. Derimot tror vi at de fleste områdene i hvor korn og grøntproduksjon er aktuelt er kartlagt, og at dette skal gi muligheter til å oppnå vårt ønske.

Fra 2018 blei arealtilskuddet for grovfôr i sone 1 helt fjernet, mens arealtilskuddet for sone 3 blei sterkt redusert. Østfold Bondelag mener at dette vedtaket verken tok hensyn til den landskapsvariasjonen vi har, til målene om en god økologisk tilstand i vannforekomstene eller hensyn til den forutsigbarheten landbruksnæringa er avhengig av. Enkelte områder i Østfold kommer spesielt skjevt ut, da dette er områder som i stor grad er marginale, og der det ikke er egnet for korndyrking. **Østfold Bondelag mener at grensekommunene Marker og Aremark må legges til sone 3, i påvente av kartbasert tilskuddsutmåling.**

Det er i dag et stort behov for **investeringer**, både i husdyr- og planteproduksjoner. Sesongen for norske lagringsgrønnsaker er mulig å forlenge med gode kjøle- og fryselager, mens i kornproduksjonen vil en modernisering og utvidelse av dagens korntørker- og lager på gårdsnivå føre til at man øker sannsynligheten for å kunne ta vare på kornkvaliteten. I begge tilfellene vil lagrene kunne bidra til høyere grad av selvforsyning, og være positivt beredskapsmessig. Det er viktig at små og mellomstore bruk også får mulighet til å modernisere tørke- og lagringskapasiteten sin.

I all planteproduksjon vil vanning kunne bidra positiv i tørre perioder, og Østfold Bondelag mener at de delene av slike anlegg som er fastmonterte, som rørgater og pumper, må prioriteres framover.

Innen husdyrproduksjon er det et stort vedlikeholdsetterslep innen alle produksjoner. Disse vil ha behov for investeringsvirkemidler for å møte sine utfordringer, enten det er snakk om møte nye krav, som løsdriftskravet for storfe innen 2034, eller det er å modernisere drifta. Det har for flere produksjoner, som svin, ikke vært mulig å søke om investeringsvirkemidler på grunn av markedssituasjonen.

Østfold Bondelag mener at rammen for fylkesvise og bedriftsretta tiltak (IBU-midler) må økes vesentlig, og at lager og tørker til korn, og kjøle- og fryselager til grønt prioriteres i de bedriftsretta investeringsvirkemidlene gjennom Innovasjon Norge. Vi mener at investeringsvirkemidler må kunne benyttes til å fornye driftsapparatet uten at produksjonsvolumet øker av betydning på det enkelte bruk, og investeringer må kunne tilpasses arealgrunnlaget for de arealkrevende produksjonene. Dette sikrer en bedre velferd for både dyr og bonde, og sikrer rekruttering til næringa.

En fondsavsetningsordning for jordbruket må på plass. Østfold Bondelag vil innføre et «klima- og miljøfond» etter modell av skogfondet, der det kan avsettes midler til framtidige investeringer til klimasmarte tiltak. I jordveien kan dette være kalking, drenering, større vedlikehold av hydrotekniske anlegg, anlegge vanningsanlegg eller nydyrking. Andre eksempler kan være å utvide av gjødsellager eller å investere for produksjon og bruk av klimavennlig energi.

3. Storfekjøtt – Ammeku

Det er i dag fortsatt et underskudd av storfekjøtt i Norge. Østfold Bondelag erkjenner at 70 prosent av storfekjøttproduksjonen skjer gjennom fjøs med melkeproduksjon, og at dette mordyrtalet er synkende (fra om lag 301 000 til 215 000 i perioden 2000 til 2019). Nedskalering av melkevolumet og redusert forholdstall på disponibel kvote både i dag og

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

framover på grunn av utfasing av Jarlsberg-eksport og nedgang i melkeforbruket, vil kunne forsterke denne utviklinga.

Markedsregulators prognose for 2020 fra mars forventer et underskudd på 4 500 tonn storfekjøtt, noe som tilsvarer produksjonen fra ca. 15 000 ammekuer. I prognosen ligger også import av 9 000 tonn storfekjøtt. I 2018 blei det importert 11 000 tonn storfekjøtt, ifølge Animalia, altså mer enn handelsavtalene forplikter. **Østfold Bondelag mener at underskuddet av storfekjøtt må produseres i Norge, basert på norske resurser. Dette vil styrke vår selvforsyningsgrad, og gi økt innenlands verdiskaping.**

De siste års incitament, blant annet ved å øke kvalitetstilskuddet, gjør at vi ser flere nyetableringer og utvidelser av storfekjøttproduksjon. Produksjonstilskuddsstatistikk viser at ammekuttallet har økt fra om lag 40 000 til 93 000 mordyr på landsbasis i perioden 2000 til 2019. Østfolds andel av landets ammekuer sank fra 4,8 til 3,3 prosent i samme periode. **Østfold Bondelag mener at det er viktig å prioritere ammekuproduksjonen i arealsonene 5 til 7, men avgjørende å gjøre dette samtidig som man ikke svekker økonomien i det grasbaserte husdyrholdet i kornområdene.**

Østfold Bondelag vil:

- Videreføre **kvalitetstilskuddet** på kr 2,50 for klasse O og kr 7,50 for klassene O+ og bedre.
- Innføre en **øvre slaktevektgrense** på 400 kg per slakt for kvalitetstilskudd for storfekjøtt når det er behov for dette.
- Øke **husdyrtilskuddet** for 1-50 ammekuer med kr 500 per dyr
- Innføre **tak** på husdyrtilskuddet for storfe på 100 ammekuer og 500 øvrige storfe
- Øke **beitetilskuddet** fra kr 420 til kr 500 per dyr
- kompensere kornprisøkninga på fôrkorn med prisnedskrivning fullt ut

4. Sau og lam

Sauenæringa i Østfold er en liten næring i vårt fylke. Vi opplever et stadig økende rovdyrpress, til tross for at Stortinget har bestemt at både beitedyr og rovdyr skal prioriteres i ulvesona. Sauebøndene opplever situasjonen som kritisk både økonomisk, praktisk og etisk. Produksjonen i vårt fylke baseres i hovedsak på inngjerdede områder i innmark. Særlig er lam en ettertraktet vare, og sauen er en god landskapspleier. Det er viktig at økonomien i næringa gjør at det er lønnsomt i å opprettholde produksjonen. **Østfold Bondelag krever at næringa må få dekket opp kostnadsveksten. Vi krever videre full dekning av totalkostnaden til rovviltavvisende gjerder, og at det også gis tilskudd til vedlikehold av disse.**

Med tanke på at også Østfold har arealer som er best egnet til grasproduksjon og arealer som ikke lar seg maskinelt høsta, for eksempel ravinedaler, er det viktig å ha drøvtyggere på beite for både å høste inn fôreheter som ikke ville bli brukt ellers og for å holde kulturlandskapet åpent. **Østfold Bondelag vil øke beitetilskuddet fra kr 50 til kr 60 per dyr.**

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

Østfold Bondelag mener at ulltilskuddet i hovedsak bør tildeles ull av de beste kvalitetene, for å sikre avl på ull. Likevel mener Østfold Bondelag at det bør gis kr 10 per kg ull til klasse C2S, slik at denne ressursen kan nyttes og ikke bli til et avfallsproblem. Den lave utbetalingsprisen på denne ulla gjør at den i dag blir kastet framfor å bli levert, da kostnader i forbindelse med håndtering ikke står i forhold til oppgjør for råvaren. For flere av de bevaringsverdige sauerasene er beredning av skinn en vesentlig faktor for totaløkonomien. Å opprettholde tilskudd til ulne skinn er derfor viktig med tanke på bevaring av mangfoldet i norsk sauehold.

Ved framtidige behov for tilpasning til tillatt tilskuddsberettiget antall lam i WTO avtalen bør kvalitetstilskudd bare gis til slakt innenfor fettklassene 1+ til og med 3+, og for slakt opp til 25 kg. Slakt utenfor disse fettklassene er utfordrende å omsette da de ikke er ønsket av markedet, og slakt over 25 kg gir ofte stykningsdeler som må bearbeides og deles for å tilpasses markedet. I tillegg til at de utfordrer en allerede presset markedsituasjon.

5. Svinekjøtt

Svineproduksjonen opplever en eventyrlig avlsframgang med de nye TN70-purkene, både når det gjelder antallet levendefødte unger, antall avvente per kull og på tilvekst. **Østfold Bondelag mener derfor at det er viktig at konsesjonsgrensene på purker og slaktegris beholdes som i dag.**

Prognosene fra mars viser at det er forventa en underdekning på svinekjøtt på 1 000 tonn for 2020. Det ligger i samme prognose 2 100 tonn på reguleringslager, hvor mesteparten er planlagt eksportert før 1. juli, tidspunktet da denne muligheten faller bort. Takket være dugnadsinnsats fra svinebøndene, gjennom lavere insemineringstall, samt purkeoppkjøp, er overskudd snudd til tilnærmet balanse. Målprisen på svinekjøtt har stått uendra siden 2015. **For å styrke økonomien i svinenæringa mener Østfold Bondelag at en forsiktig målprisøkning på kr 2,00 per kg vil være mulig fra 1. juli 2020, og at kornprisøkning på fôrkorn må kompenseres med prisnedskrivning.**

SPF står for spesifikk patogenfrihet, og betyr at dyra i en SPF-besetning er frie for definerte sjuksdomsframkallende virus og bakterier (patogener). Å få alle svinebesetninger til å bli SPF-besetninger må være et mål for å øke dyrehelsen og dyrevelferden blant norske griser, og ytterligere å redusere antibiotikabruken. I tillegg vil tiltaket være et gunstig for klimaet, da friske dyr produserer mer per enhet. **Østfold Bondelag ønsker at det bevilges midler til et langsiktig SPF-prosjekt på svin for å sanere blant annet lunge- og brystbetennelse (APP), men også flere smittsomme svinesjukdommer.**

Etter at det ikke har blitt funnet LA-MRSA i noen av de kontrollerte svinebesetningene siden 2016 i Norge, blei det bekrefta ni tilfeller i 2019. Påvisning av LA-MRSA betyr at besetninga må saneres. Selv om erstatningsordningene for sanering ved funn av MRSA i svinebesetninger blei bedra i 2016, mener **Østfold Bondelag at det er viktig at erstatningsordningene ytterligere forbedres slik at utgifter ved pålegg om sanering erstattes fullt ut. Dette bør gå over budsjettet til human helse, og ikke belastes landbruket.**

6. Egg og fjørfekjøtt

Egg

Siste prognose for 2020 viser en overproduksjon på 1 000 tonn egg, i tillegg til at det allerede ligger 520 tonn på reguleringslager. Volummodellen åpner for å benytte førtidsslakt for å holde markedet i balanse i overskuddssituasjoner, og er et produksjonsregulerende virkemiddel. Eggprodusentene finansierer førtidsslakting via omsetningsavgift. Det er avgjørende at markedsregulator får ytterligere verktøy å benytte ut over de nåværende virkemidlene; dette for å sørge for mer forutsigbar markedssituasjon. Svingningene mellom over- og underproduksjon må reduseres. Mottakplikten innebærer fri etablering og like leveransevilkår. **Østfold Bondelag mener at det bør innføres etableringskontroll på egg gjennom markedsregulator i samarbeid med de andre varemottakene. Førtidsslakt, som er en økonomisk belastning for produsenten, er ikke tilstrekkelig som det eneste verktøyet markedsregulator kan benytte.**

Innfraktstilskudd for egg er et viktig distriktpolitisk virkemiddel som bidrar til at det blir lønnsomt for varemottakerne å hente inn egg fra produsenter lenger unna eggpakkeriene. Fraktilskuddet må derfor opprettholdes.

Kostnader tilknyttet innkjøp av kraftfôr er den største utgiftsposten fjørebonden har. **Østfold Bondelag mener at det er svært avgjørende for økonomien at kraftfôrprisene ikke øker. Det er derfor viktig å opprettholde prisnedskrivningstilskuddet på korn. Dersom kornprisen økes så må prisnedskrivningen på korn økes tilsvarende. Det er lite sannsynlig at en prisøkning på kraftfôr kan hentes inn i markedet.**

Næringa har gjort betydelige investeringer de siste årene for å etterleve forskriftskravene som innen 2012 krevde at egg skal produseres enten i frittgående eller i miljøbur. Allerede fem år etter forskriftskravet tredde i kraft ville matvarekjedene kun kjøpe egg fra frittgående besetninger. Dette er svært kostbart for de som på nytt må bytte system, med kostnader rundt 2 millioner for ei konsesjonsbesetning, og det er lite forutsigbart. **Østfold Bondelag mener at det er viktig med likebehandling av eggprodusenter når det gjelder omstillingstilskuddet mellom Innovasjon Norges regioner.**

Østfold Bondelag vil fremme forslag for å styrke eggproduksjonen:

- Opprettholde konsesjonsgrensene
- Innføre etableringskontroll på egg gjennom markedsregulator i samarbeid med de andre varemottakerne
- Tilskuddet for dyretall skal tilpasses dagens konsesjonsnivå på 7 500 verpehøner
- Kornprisøkning på fôrkorn må kompenseres med prisnedskrivning.
- Styrke importvernet for konvensjonelle egg og bearbeida egg, slik at bruken av norske egg øker, og videre styrker økonomien i eggproduksjonen
- Øke dyrevelferden gjennom tildeling av IBU-midler til å oppgradere ventilasjonsanleggene, inklusive styringscomputer, for jevnere og bedre klima i huset

Fjørfekjøtt

Kylling og kalkun er ikke en del av markedsreguleringsystemet og lider av manglende sikkerhetsnett ved overproduksjon. Det har vært en svak økning i salget av både kalkun og

kyllingkjøtt, men det er fremdeles reduksjon i antall innsatte kyllinger i forhold til kapasiteten i det enkelte hus. Avregningsprisen har ikke økt i takt med prisstigning på kraftfor og andre driftskostnader. Økonomien på det enkelte bruk er derfor presset.

Kostnader tilknyttet innkjøp av kraftfôr er den største utgiftsposten fjørfebonden har. **Østfold Bondelag mener at det er svært avgjørende for økonomien at kraftfôrprisene ikke øker. Det er derfor viktig å opprettholde prisnedskrivningstilskuddet på korn. Dersom kornprisen økes så må prisnedskrivningen på korn økes tilsvarende. Det er lite sannsynlig at en prisøkning på kraftfôr kan hentes inn i markedet.**

Tilskuddsordninger til forbedring av eksisterende bygningsmasse bør prioriteres framfor nyetablering av fjørfehus i et mettet marked. Tiltak som reduserer klimaavtrykket og/eller bedrer dyrevelferden må berettiges tilskudd. **Østfold Bondelag mener at satsene for biobrenselanlegg, for å redusere utslipp fra fossilt brennstoff, må økes.**

Innovasjon Norge gir kun støtte til varmegjenvinningsanlegg (varmeveksler) dersom det samtidig installeres biobrenselanlegg, eller der det er eksisterende biobrenselsanlegg. En varmeveksler vil kunne gi en energibesparelse på opptil 80 prosent. Varmeveksleren trekker fukt ut av huset, og kan redusere ammoniakknivået i huset med opptil 40 prosent. En varmeveksler vil dermed både bedre dyrevelferden og være klimaeffektivt. **Østfold Bondelag mener derfor at varmeveksler alene bør kunne gis støtte gjennom Innovasjon Norge.**

Det er videre viktig å bruke investeringsvirkemidler (IBU) igjennom Innovasjon Norge til å stimulere til økt dyrevelferd. Eksempler på slike tiltak kan være:

- tilskudd til innsett av vinduer i slaktekyllinghus
- oppgradering av ventilasjonsanlegg, inklusive styringscomputer, for jevnere og bedre klima i huset
- varmeveksler for forvarming av inneluft (gir også klimagevinst)
- gulvvarme som gir tørrere strø

7. Ku- og geitemelk

Melkeproduksjon er en kostnads- og arbeidskrevende produksjon, med et fortsatt stort investeringsbehov. Som følge av utfasing av osteeksporten vil 40 mill. liter melk bli kjøpt opp i en ekstraordinær statlig oppkjøpsordning, noe som har medført en betydelig økning av omsetningsavgifta, som i dag er 30 øre per liter. Melke- og storfeproduksjon er særlig viktig i forhold til kulturlandskap og utfordringene knyttet til vannmiljø.

I 2018-oppgjøret blei partene enige om å innføre et såkalt «pyramidetilskudd» for å styrke små og mellomstore besetninger mellom 15 og 30 kyr. Denne ordninga blei videre styrka i jordbruksoppjøret 2019. Østfold Bondelag er svært tilfreds med denne ordninga, og mener den er viktig for en variert bruksstruktur.

Østfold Bondelag vil fremme følgende forslag for å styrke melkeproduksjonen:

- **Målprisen på melk må økes på nivå med kostnadsveksten.**

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

- Østfold Bondelag mener at **husdyrtilskudd for melkeku** bør økes med kr 500 per melkeku opp til 50 kuer.
- Styrke små og mellomstore melkebruk med kr 100 for 6 til 23 melkekuer, og øke reduksjonen med kr 45 for 24 til 50 melkekuer (**pyramidetilskuddet**)
- Øke **beitetilskuddet** for storfe fra kr 420 til kr 500.
- Østfold Bondelag ønsker å beholde dagens **kvotetak** på 900 000 liter per foretak.
- Østfold Bondelag mener at utøvende matprodusenter som et prinsipp skal ha mulighet til å eie sine egne produksjonsmidler. Østfold Bondelag foreslår derfor at det må innføres en **tidsbegrensning på maksimalt 5 år for utleie av melkekvote**. Etter denne perioden må kvota legges sovende eller selges. Østfold Bondelag foreslår videre at kvoteleie må avvikles på sikt, for eksempel innen 2030.
- For å bremse sterkt økende kvotepriser i privat omsetning, og ha et effektivt verktøy for å regulere produksjonsvolum, foreslås det å **øke andelen av statens oppkjøp noe**, både for salg og ved utleie. **Statlig pris** bør fortsatt være som i dag, på kr 2,50 per liter.
- At støtte til innenlands konkurranse innen meierisektoren finansieres utenom prisutjevningsordningen (PU) for melk, da denne ordninga først og fremst er til for å sikre bønder over hele landet lik pris uavhengig av melkeanvendelse, og ikke til å øke konkurransen mellom innenlands aktører.
- Det er viktig at det avsettes nødvendige **midler til RÅK-ordninga**, for å øke konkurransekraften for de ferdigproduktene som er omfattet av konkurranse fra import fra EU.
- kompensere kornprisøkninga på førkorn med **prisnedskrivning** fullt ut

8. Grønnsaker, frukt, bær og potet

Verden står ovenfor store utfordringer når det gjelder behovet for økt matproduksjon og potet- og grøntnæringa er viktige brikker for å løse disse utfordringene. Forbruket av potet, frukt, bær og grønt i Norge har økt de siste årene. Produksjonen står for en betydelig andel av verdiskapinga i landbruket, men får kun en liten del av overføringen. I «Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017 – 2021)» er det satt mål om å øke forbruket av henholdsvis grønnsaker, frukt og bær med 20 prosent for hver av matvaregruppene. Videre viser en nylig revidert verdiskapingsanalyse av Jord- og skogbruket i Østfold at potensiale for økt produksjon av potet, grønnsak- frukt og bær er til stede i våre områder. Markedet viser til en økt etterspørsel etter og preferanse for norske produkter, effektiviseringsgevinsten er begrenset og mangel på plantevernmidler og nytt sortsmateriale er en begrensende faktor. Skal vi lykkes med å nå disse målene vil det være et økt behov for å styrke rammebetingelsene og dempe risiko gjennom følgende grep:

Tollvern

Det er behov for økt tollbeskyttelse. Østfold Bondelag ber om at Norges Bondelag fortsetter arbeidet med økt tollbeskyttelse innen potet, grønt, frukt og bær. Det haster med å få på plass bedre tollbeskyttelse og vi ønsker at det tas en analyse av de ulike produksjonenes beskyttelse, med tanke på best mulig beskyttelse gjennom hele sesongen, en periode som nå for flere kulturer er utvidet.

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

I arbeidet med å styrke tollvernet må det vurderes om det er mulig å gå fra krone til prosenttoll på enkelte toll linjer. Eksempelvis for jordbær, tomat og frukt gir dagens kronetoll for lite beskyttelse.

Med jevne mellomrom utsettes næringa for dumpingpriser fra utlandet. **Østfold Bondelag mener at for å forhindre dette, må det fastsettes en nedre prisgrense på hvert produkt. Når prisen på importen er lavere enn denne, må det ansees som dumping og importen må stoppes.**

Pris og tilskudd

Tradisjonelt har man innen grønt hentet størstedelen av inntekta fra markedet. Vi mener at utviklingen i målpris og arealtilskudd i større grad enn tidligere må sees i sammenheng for å dekke behovet for økte inntektsmuligheter, spesielt på potet.

For å dekke økte produksjonskostnader, kostnader som følge av større endringer i klima og vekstforhold, økte krav til kvalitet- og leveringsdyktighet, og ikke minst sikre en økonomi som sørger for nødvendig rekruttering til næringa må inntektsmulighetene i form av målpris + arealtilskudd økes *mer enn* den årlige konsumprisindeksen (KPI). Ifølge SSB gikk KPI opp med 2,2 prosent i 2019. Videre viser saken fra SSB at det er markante økninger spesielt innenfor arbeidsintensive tjenester i 2019, noe som bekrefter vår opplevelse av kraftig kostnadsøkning på både varer og tjenester.

Basert på dette mener vi at det er rom og behov for følgende økning:

Målpris

Dages målprissystem er en viktig bærebjelke, og mål for prisuttak på de enkelte kulturer innenfor potet, grønt, bær og frukt.

- 3,7 prosent for frukt, bær og grønnsaker
- 25 øre for potet

Arealtilskudd

Arealtilskudd for potet økes og differensieres på følgende måte:

- Fra 1 – 100 dekar økes satsen (i sone 1 – 5) med kr 200
- Fra 101 – 200 dekar økes satsen (i sone 1 – 5) med kr 100

Forskjellen mellom henholdsvis arealtilskudd potet og grønnsaker gjenspeiler ikke de faktiske kostnadsforskjeller og er svært uheldig med tanke på konkurransevridning, press på jordleiepriser osv. En økning i arealtilskudd potet som over tid nærmer seg arealtilskudd grønnsaker er nødvendig. Vi mener videre at dette kan være med på å sikre økonomien i en svært hardt presset produksjon hvor vi har opplevd stor avskalling av produsenter de siste årene.

Fjerning av tak på arealtilskuddet har vært en sterk strukturdriver, med et uheldig press på jordleieprisene og økte transportkostnader med negative konsekvenser for miljøet. **Østfold Bondelag vil derfor innføre et tak for arealtilskudd på 400 dekar for grønnsaker og 200 dekar for frukt/bær.**

Investeringsvirkemidler

For å sikre at vi kan dekke økt etterspørsel etter norske grønnsaker, frukt og bær må produksjonsapparatene være tilpasset dette. Det må bygges opp utvidet kapasitet til å dekke markedenes ulike krav, økt kvalitetskrav, utvidet sesong, mer krevende klima osv. **Østfold Bondelag mener at det må prioriteres investeringsvirkemidler til alt fra vanningsanlegg, lager, kjøl/frys og pakkerier. Vanning er avgjørende for grøntproduksjonene, og etter tørkesommeren 2018 mener Østfold Bondelag at dette er spesielt viktig.**

Plantevernsituasjon generelt, og for potet spesielt

Ei god plante helse er et viktig konkurransefortrinn for norsk jordbruksproduksjon. Tilgang på plantevernmidler er med på å holde denne kvaliteten, og reduserer risikoen for sjukdomsangrep som i neste omgang reduserer kvalitet og/eller avlinga.

Østfold Bondelag understreker behovet for tilstrekkelig tilgang på plantevernmidler som gjør næringa konkurransedyktig. Konsekvensene av å ikke ha kjemiske midler vil gi en betydelige høyere risiko, noe som gjør at flere etablerte produsenter i våre områder nå vurderer å avslutte sin potetproduksjon. Dette vil igjen ha ringvirkninger til blant annet norsk næringsmiddelindustri med tilhørende arbeidsplasser.

Østfold Bondelag anbefaler at de samme vurderingene legges til grunn ved godkjenning av plantevernmidler innenfor landene i Norden. For å hindre uheldig konkurransevridning ber vi om at dette arbeidet prioriteres.

Eksempelvis er det innenfor potetproduksjon nå svært få tilgjengelige og aktuelle preparater i forhold til tørråte. Dette kan igjen medføre dårlig effekt av behandlingen, hyppigere sprøyting og større fare for resistensutvikling. Utvikling, godkjenning av preparater og utføring av restanalyser er en kontinuerlig jobb som er tidkrevende og kostnadskreven. Vi ber om at dette arbeidet prioriteres.

Samtidig som en jobber med kjemisk plantevern trengs det midler til utprøving og testing av nye og alternative bekjempingsmetoder.

Finansiering av avsetningstiltak

Østfold Bondelag ønsker å beholde Opplysningskontoret for Frukt og Grønt (OFG) som et eget opplysningskontor, og finansiert direkte gjennom jordbruksavtalen. Dette for å bidra til økt forbruk av norsk frukt og grønt, noe som er positivt fra både med hensyn til klima og helse. Vi ønsker videre at Matmerk får nødvendig finansiering til å beholde sin aktivitet.

Økt bevilgning til Mattilsynet

Østfold Bondelag mener at det er viktig at bevilgningene til Mattilsynet over Statsbudsjettet økes, slik at Mattilsynet får fulgt opp sin overvåkning av plantevernmidlerrester med flere og hyppigere prøver.

Opprinnelsesmerking

Dagens regelverk krever at frukt, bær og grønnsaker skal være merket med opprinnelsesland, enten de selges i løs vekt eller er ferdig pakket. Østfold Bondelag mener denne regelen også bør gjelde råvarer som er bearbeidet, som saft, syltetøy, frosne grønnsaker o.l., slik at forbrukeren kan gjøre bevisste valg i butikken.

9. Korn og kraftfôr

Kornproduksjonen er svært avhengig av værforholdene, både når det gjelder mengde og kvalitet. I Østfold ser vi en klar sammenheng mellom gode og dårlige kornår, og opp- og nedgang i kornarealet. Det er særlig små skifter, skifter med dårlig arrondering og skifter i marginale områder som forsvinner, enten de gror igjen eller legges om til gras. I 2019 gikk både ku- og sauetallet i Østfold ned, slik at det er rimelig å anta at stadig mer av arealene som ikke brukes til korn går helt ut. Værmessige variasjoner er underlagt liten politisk kontroll. **Østfold Bondelag mener derfor at det er viktig å sørge for god kornøkonomi i normalårene, slik at kornprodusenten kan møte både gode og utfordrende år.**

De variable kostnadene, som for eksempel gjødsel, plantevern, såkorn og diesel, er ventet å øke, og trolig mer enn konsumprisindeksen, det kommende året, som følge av økte energipriser og lavere kronekurs. I tillegg kommer de faste kostnadene (avskrivninger).

En vesentlig bedring av kornøkonomien er et nødvendig incitament for å oppnå Stortingets mål om økt beredskap. Dette må gjøres med en kombinasjon av målprisøkning og budsjettmidler. **Da det ikke er rom for å ta ut økte kraftfôrpriser i markedet for husdyrproduksjonene, mener Østfold Bondelag at målprisøkningene på fôrkorn må kompenseres fullt ut med prisnedskrivning. Videre mener vi at styrking av kornøkonomien først og fremst må gjøres gjennom budsjettmidler, som økt arealtilskudd, økt pott til klima- og miljøtilskudd (RMP, SMIL og drenering) og mer til investeringsvirkemidler.**

Østfold Bondelag mener at det må stimuleres til økt kornmengde og at riktig kornkvalitet må premieres, enten kornet går til mat eller fôr. Østfold Bondelag mener at **målprisen på korn fra 1.7.2020 i gjennomsnitt må økes med 10 øre per kg, og at dette skal kompenseres fullt ut med prisnedskrivning til kraftfôr for alle husdyrproduksjoner.**

Vi mener at matkorn og proteinvekster må få et særlig løft på målprisen, mens bygg og rug ikke bør økes like mye som snittet, da det er nok av dette i markedet. Vi ønsker videre at det innføres en målpris for proteinrik fôrhvete, som bør ligge mellom mathvete og bygg i målpris.

Østfold Bondelag mener at målprisene for korn bør fordeles slik:

Målpriser, kr per kg			
Kornslag	Målpris 1.7.2019	Endring 1.7.2020	Ny målpris 1.7.2020
Hvete, matkorn	3,50	0,25	3,75
Hvete, fôrkorn (ny)	Ny	0,15	3,36
Rug, matkorn	3,08	0,05	3,13
Bygg, fôrkorn	2,96	0,05	3,01
Havre, fôrkorn	2,70	0,15	2,85
Oljevekster	5,81	0,30	6,11

Østfold Bondelag ønsker på sikt å utfase bruk av soya i kraftfôr. En økning av norskdyrkede proteinvekster vil være med på å sikre tilgangen til proteinråvarer. Det må satses på dyrking av proteinvekster, bl.a. med utvikling av sorter for norske forhold.

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

Østfold Bondelag mener at oljefrø er viktig som en del av et vekstskifte i kornproduksjonen og for å øke norskandelen i kraftfôret. Vi foreslår derfor å øke målprisen med 30 øre per kg.

Østfold Bondelag ønsker å stimulere de små og mellomstore kornbruka, da vi ser at det er disse som faller fra. **Vi ønsker derfor en trappetrinnmodell for arealtilskuddet der det gis et høyere tilskudd for de første 800 dekarene.**

For å begrense ytterligere avgang på kornarealer i sone 1 og 3, der det meste av avgangen har skjedd, vil Østfold Bondelag **at arealtilskuddet i disse sonene skal økes med kr 85 per dekar for de første 800 dekarene.**

Mindre skifter gir i snitt lavere avling per dekar på grunn av redusert avling langs kanter (skyggevirksomhet og mer innblanding av ugras) og fordi en større andel av skiftet består av vendeteiger, der jordpakking er en utfordring. Små skifter er mer krevende å drive, både tids- og kostnadmessig, og faller fort ut av drift, særlig når jorda blir leid bort. Dette gjelder små skifter til både korn- og grovfôr, men størst avlingsforskjell blir det i kornproduksjonen. Resultatet blir et redusert kornareal, og redusert nasjonal selvforsyning og beredskap. **Østfold Bondelag foreslår derfor å innføre et småskiftetilskudd på kr 400 per skifte for skifter under 10 dekar, der det dyrkes korn.**

Østfold Bondelag ønsker å øke ramma til **regionale miljøprogram (RMP) med 50 prosent**, og særlig til fylker med store utfordringer med avrenning til vassdrag og kyst. Se kapittel 17 for argumentasjon rundt økningen av RMP. **Videre må SMIL-ordninga styrkes vesentlig.** Her er det et voldsomt vedlikeholdsetterslep, og fordi vi allerede i dag opplever at SMIL-midlene blir brukt fort opp i kommunene, må disse økes vesentlig.

I 2017 blei satsen for dreneringstilskuddet doblet. Det gir seg utslag i at flere drenerer, men det er fortsatt et stort etterslep. **Østfold Bondelag mener derfor at det er viktig å øke satsen til kr 2 500 per dekar, og ikke redusere avsetningene til dreneringstilskuddet.** Det må også gis tilskudd til arealer som ikke tidligere er grøfta, samt til nydyrkingsområder. I tillegg bør arealer som blir drenert i vekstsesongen få mulighet til å motta tilskudd gjennom RMP-ordninga hvis arealene blir brukt til jordforbedrende vekster.

Det er også viktig at leide arealer blir drenert. Østfold Bondelag mener at leietakere må sikres langsiktighet for sin investering, og ber om at forvaltninga prioriterer å følge opp at jordleiekontraktens lengde holdes på minst 10 år. I tillegg bør jordeier betale ut den resterende delen av en investering hvis jordleiekontrakten utløper før nedskrivningstida.

Det er i dag et stort behov for å modernisere, og utvide dagens korntørker- og lager på gårdsnivå. Dette for å ta bedre vare på kornkvaliteten, gjennom forutsigbar kornflyt under innhøsting, og fram til levering. På den måten tilfaller en større del av verdiskapinga kornprodusenten. Lokal lagring av korn er også viktig for den nasjonale beredskapslagringa for mat-, fôr- og såkorn. **Det er viktig at lager og tørker til korn prioriteres i de nasjonale føringene for de bedriftsretta investeringsvirkemidlene (IBU-midler) gjennom Innovasjon Norge, slik de gjør i dag.**

Østfold Bondelag mener videre at lagringsgodtgjørelsen for korn må økes på gårdsnivå, og ber kornkjøperne om å **differensiere prisløypa**, slik at det lønner seg å lagre kornet. Dette er viktig for beredskapslagring av mat-, fôr- og såkorn. Østfold Bondelag ønsker også at kornkjøper innfører en **kvalitetsordning** for korn. Bønder som leverer forhåndsprøver på ferdig nedtørket korn skal premieres, noe som vil avlaste kornmottakene i innhøstingssesongen. En desentralisert lagringsstruktur vil gi kornkjøperne mulighet til mer effektiv transport, og at landet blir mindre sårbart enn kun ved å lagre på noen få sentrale lagre. **Østfold Bondelag mener at avtalepartene må nedsette et utvalg som skal vurdere hvordan synergier kan utnyttes mellom bønder og kornkjøper, sammen med markedsaktørene. Målet skal være å få til lagerløsninger der kornbondens økonomi og beredskapslagring blir en del av løsningen.**

Østfold Bondelag vil innføre et «**klima- og miljøfond**» etter modell av skogfondet, der det kan avsettes midler til framtidige investeringer til klimasmarte tiltak. I jordveien kan dette være kalking, drenering, større vedlikehold av hydrotekniske anlegg eller nydyrking. Andre eksempler kan være utvidelse av gjødsellager eller å investere for produksjon og bruk av klimavennlig energi.

Bearbeidede landbruksvarer (RÅK)

Også på korn er det et sterkt press på tollvernet. Mange av de industrielt bearbeidede landbruksvarene (RÅK) har svært lav eller ingen toll. Import og bruk av halvfabrikata og smakstilsatte produkter har da også økt formidabelt og utgjør nå en trussel mot avsetningen for norske råvarer. **25 prosent av norsk kornforbruk er via import av halvfabrikata.** Det er viktig og nødvendig at norske landbruksvarer sikres avsetning i markedet gjennom et velfungerende tollsystem. Østfold Bondelag mener RÅK-ordninga er moden for en revurdering, og at det bør tas initiativ til å reforhandle hele ordninga.

10. Andre produksjoner

Pollinering og honningproduksjon

Østfold Bondelag mener næringsmessig birøkt bør prioriteres høyere. Bifolk til pollinering vil være avgjørende for å sikre kvalitetsproduksjon særlig innenfor frukt, bær og proteinvekster, et areal som er i vekst i Østfold. Videre er det per dags dato underdekning i markedet på norsk honning, og det er store naturgitte områder for denne type næring i Østfold.

Østfold Bondelag krever at:

- satsen på produksjonstilskudd økes fra kr 600 til kr 700 per bifolk
- økologiske produsenter gis et ekstra produksjonstilskudd på kr 300 per bifolk
- det gis åpnes for avløsertilskudd til ferie og fritid for næringsbirøktene
- for å sikre nødvendig rekruttering må næringsbirøktene få mulighet til å søke om investeringsvirkemidler for å bygge opp og utvikle et produksjonsapparat det er mulig å hente deler eller hele inntekta fra

Avløsertilskudd for alpakka og lama

Både lama og alpakka holdes for ulla og kjøttet sin del, og de er bidragsyttere til å holde kulturlandskapet i hevd. I 2019 søkte 221 foretak om beitetilskudd for 1 127 lamaer, mens

tilsvarende tall for alpakka var 94 foretak og 1 386 dyr (kilde: Landbruksdirektoratets produksjonstilskuddsstatistikk). **Østfold Bondelag mener at alle bønder med produksjonsdyr og med et visst produksjonsvolum bør inngå i velferdsordningene, da dette øker velferden for både dyr og bonde. Vi mener at lama og alpakka bør gis avløsertilskudd, enten det er til ferie og fritid eller ved sjukdom, med samme sats som sau og ammegeit.**

11. Investeringer

Det er i dag et stort behov for investeringer, både i husdyr- og planteproduksjoner. Sesongen for norske lagringsgrønnsaker er mulig å forlenge med gode kjøle- og fryselager. Investeringsstøtte vil medvirke til at flere produsenter kan se seg råd til å investere i slike lager. I kornproduksjonen vil en modernisering og utvidelse av dagens korntørker- og lager på gårdsnivå føre til at man øker sannsynligheten for å kunne ta vare på kornkvaliteten. Det er viktig at små og mellomstore kornbruk også får mulighet til å modernisere tørke- og lagringskapasiteten sin.

I all type planteproduksjon vil vanningsanlegg være gunstig i tørre perioder, men særlig er dette aktuelt i grønt- og grovfôrproduksjonene. Å investere i vanningsanlegg (de delene som er fastmontert) vil være med på å dempe risiko.

I husdyrproduksjonene er det også store behov for å modernisere driftsapparatet. Særlig stort er behovet i melkeproduksjonen, som har frist til 2034 for å legge om til løsdrift. Slike investeringer er svært kostbare og i store deler av landet vil arealgrunnlaget være utfordrende med tanke på store driftsenheter i de arealkrevende produksjonene.

Også svineprodusentene har behov for å fornye produksjonsapparatet sitt, da mange av fjøsene blei bygget før den siste store endringen i holdforskriften i 2000. Dette er viktig for både dyras og bondens velferd. Det er avgjørende at fornyinga kan gjøres uten å utvide produksjonen.

Østfold Bondelag mener at rammen for fylkesvise og bedriftsretta tiltak (IBU-midler) må økes vesentlig for 2021. Det er viktig at lager og tørker til korn fortsatt prioriteres i de nasjonale føringene for IBU-midlene, og at kjøle- og fryselagre for grøntproduksjoner blir prioritert. Videre at det blir mulig å fornye produksjonsapparatet uten å måtte øke produksjonsvolumet.

Det kan i dag gis tilskudd til personer under 35 år, som i forbindelse med overtakelse av landbrukseiendom, behøver å gjennomføre mindre investeringer. **Østfold Bondelag ønsker at denne ordninga videreføres med et tak på inntil 1,5 millioner.**

12. Velferdsordninger

Ei næring med gode inntektsmuligheter er sentralt for å sikre rekruttering til næringa. Videre er gode utdanningsmuligheter og velferdsordninger avgjørende for at yngre vil inn i næringa. Østfold Bondelag mener at særlig avløsning til ferie og fritid, avløsning ved

sjukdom og fødsel mv. og landbruksvikarordninga er sentrale ordninger, som det er viktig å styrke i årets jordbruksoppgjør. Østfold Bondelag prioriterer følgende velferdsordninger:

- 1. Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid.** Dette tilskuddet utgjør over 1,2 mrd. kroner og er et grønt tilskudd i WTO-regelverket. Etter ny forskrift er det mulig å benytte tilskuddet til refusjon av utgifter til vedlikehold og grovfôrproduksjon. Det er ikke lenger forvaltningas oppgave å kontrollere at tilskuddet brukes for å gi bonden ferie og fritid. En slik utvikling svekker ordninga, både samfunnets vilje til å bruke budsjettmidler på dette, og muligheten for å beholde dette som et «grønt tilskudd». Østfold Bondelag mener derfor at det vil være fornuftig å be om en innstramming på hva tilskuddet brukes til. Østfold Bondelag ønsker at:
 - Det må stilles krav til at tilskuddet til avløsning ved ferie og fritid begrenses til å dekke faktiske utgifter ved avløsning, dvs. føring, melking, stell og tilsyn av husdyr og planter.
 - Tilskuddet til ferie- og fritidsavløsning må økes i takt med kostnadsutviklingen. **Det maksimale taket for tilskuddet bør settes likt folketrygdens grunnbeløp (1G, som i dag er på kr 99 858) og årlig justeres i takt med dette uten forhandlinger.**
- 2. I dag er den reelle kostnaden etter minstetariff 300 kroner høyere per dag enn maksimal refusjon til avløsning til sjukdom og fødsel mv. For å ta igjen tapt kostnadsutvikling bør tilskuddet ved sjukdomsavløsning økes til 2 prosent av 1G per dag. Østfold Bondelag mener at samordning av tilskudd til avløsning til sjukdom og fødsel mv. med lønnsinntekter bør avvikles, i alle fall de 16 første dagene av sjukdomsperioden. Dette gir en bedre sikkerhet for dyrevelferden og vil være en betydelig forenkling for mange.**
- 3. Å tilgang på kvalifisert arbeidskraft er svært viktig, og spesielt ved akutte hendelser, enten de skyldes sjukdom eller kriser, der bonden oftest er ute av stand til å lære opp vikaren. Landbruksvikarordninga, gjennom avløserlaga, sikrer at bonden får nettopp dette de 14 første dagene. Satsen per landbruksvikar er i dag kr 283 900, og dekker mellom 35 og 40 prosent av det totale behovet for beredskapsavløsning, uavhengig av om behovet er færre eller flere dager enn de 14 som er forskriftsfesta. Med et stadig større press på effektivitet, samt omdømmet til næringa (dyrevelferd, klima mm.) er det grunn til å tro at behovet ikke blir mindre det kommende året. Det er derfor avgjørende å ha et godt og kompetent sikkerhetsnett. Østfold Bondelag ønsker å øke satsen til landbruksvikarene slik at de i større grad dekker det reelle behovet til næringa.**

Østfold Bondelag mener at produsenter av **lama og alpakka** bør inkluderes i velferdsordningene, og at satsene for lama og alpakka bør følge sau og ammegeit for avløsertilskudd, enten til ferie og fritid eller til sjukdom og fødsel mv. Videre må **næringsbirøktere** få ta del i avløserordninga for ferie og fritid, slik at disse, som i stor grad driver en helårsproduksjon, sikres rekruttering og mulighet til å ta seg fri på lik linje med andre produksjoner det er naturlig å sammenlikne seg med.

Avløsertilskudd for ferie og fritid bør økes per innsatt **kylling**. Det produseres generelt større kyllinger i dag som går lengre i huset, og det blir dermed færre levert dyr per

kvadratmeter per år. Jobben i fjørfehuset er ikke redusert, men tilskuddet per dyr har ikke økt i takt med dette.

Det bør også innføres en **egen sats for spesialproduksjon** der kyllingen går i huset i mer enn 50 dager. Kyllingen i slik produksjon går lengre i huset, blir større og har bedre plass enn vanlige kyllinger. Belegget er omtrent 12 dyr/m² mot 17-20 dyr/m² i normalproduksjon. Dersom et hus på 1 200 m² produserer med fullt belegg vil avløsertilskuddet med dagens satser utgjøre omtrent 70 000 kroner per år mens det i et hus med spesialproduksjon vil utgjøre omtrent 30 000 per år. Arbeidsmengden er tilnærmet lik i begge produksjonsformene. **Østfold Bondelag mener at avløsertilskudd for saktevoksende kylling (over enn 50 dager) bør få avløsertilskudd på lik linje med økologisk slaktekylling.**

13. Økologisk landbruk

Ifølge landbruksdirektoratets årlige undersøkelse «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer, første halvdel av 2019» registreres det fortsatt økt omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandel, men veksten er lavere enn tidligere. Andelen økologisk av totalomsetningen er uendret på omtrent 2 prosent. Økologiske matvarer omsatte for 1,45 mrd. kroner første halvår i 2019, noe som er en økning på 1,9 prosent sammenlignet med samme periode året før. Bær, frukt og grønnsaker var blant produktene med størst vekst, mens det oppleves nedgang for andre produksjoner.

Østfold har en stor andel av landets samlede økologiske produksjon innenfor korn, grønt, egg og melk. Verdiskapingsanalysen av Østfoldlandbruket fra 2017 viser at hele 44 prosent av landets økologiske eggproduksjon foregår i Østfold, mens rundt en fjerdedel av landets grønnsaks- og kornareal er i Østfold. I tillegg er 13 prosent av landets økologiske melkekyr bosatt i Østfold.

Det er stor enighet om at marked og etterspørsel på økologiske varer må samstemmes bedre, og at målet må være å dekke markedets etterspørsel med norske varer der vi er i stand til å produsere det.

Norsk økosatsing er fortsatt svært sårbar, og en stimulering bør ideelt sett komme på selve produksjonen (kg vare), og ikke på areal.

Mye av sårbarheten ligger i for liten produksjon av norsk økologisk korn og proteinråvare. **For å styrke økonomien i økologisk kornproduksjon ønsker Østfold Bondelag å doble frakttilskuddet fra produsent til kornkjøper, da det ofte er lange avstander mellom produsenten og nærmeste mottak. Dette vil bidra til spredt produksjon, og ikke at produsentene kun klynger seg nær mottakene.**

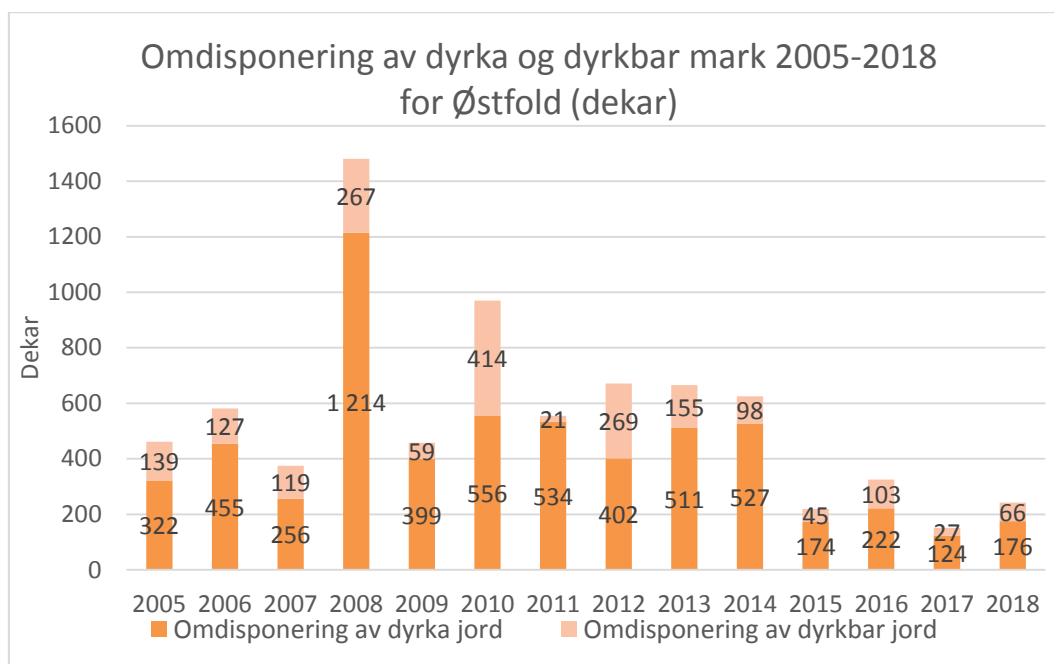
Østfold Bondelag mener at det på samme måte som til annen husdyrproduksjon må **innføres et økologisk produksjonstilskudd til bifolk i størrelsesorden kr 300 per bifolk for å kompensere for økte produksjonskostnader**

Staten må også på dette området gå foran og sette klare mål for sine innkjøp. For eksempel å tallfeste mål om å kjøpe minimum 15 prosent norskproduserte økologisk matvarer til *sine* kantiner og storkjøkken, enten disse drives av det offentlige eller private.

Østfold Bondelag ønsker at det ved bruk av utviklings- og forskningsmidler prioriteres satsing på produktutvikling, emballasjedesign, distribusjon og informasjonstiltak.

14. Landbrukets nedbygging av matjord?

Østfold fylke er utsatt for et stort arealpress, enten det er til boliger, næring eller store samferdselstiltak. Figur 2 viser at omdisponering gjennom jordlov og plan- og bygningslov i perioden 2005 til 2018 er synkende. Likevel vil Østfold Bondelag advare mot å tro at dette er en varig trend, all den tid store samferdselsanlegg, som InterCity, hensettingsspor ved Moss og ved Fredrikstad/Sarpsborg, samt ny Rv 109 i Nedre Glomma-regionen er på trappene. Omdisponeringen skjer når reguleringsplanene blir vedtatt, og disse vil gjøre store utslag på statistikken de kommende åra.

Figur 2 viser omdisponeringstallene (dekar) for dyrka og dyrkbar jord i Østfold for perioden 2005-2018. Kilde: KOSTRA-tall fra SSB.

Jordbruket selv er også med på omdisponering enten det er til driftsbygninger, gjødsellager eller andre lagerplasser. Jordbrukets egenomdisponering har vi ikke tall over på fylkesplan, da det ikke må omdisponeres etter jordlova.

Østfold Bondelag støtter regjeringas forslag om å innføre en generell søknads- og meldeplikt i jordlova for å gjøre næringa mer bevisst på jord som en ikke-fornybar ressurs. Vi mener kravet bør stilles der det er permanente beslag, som for eksempel ved bygninger, og der det støpes dekke eller pukkes opp for lagring. Lagring uten endring av massene bør

ikke omfattes av en slik søknads- og meldeplikt. På denne måten får vi oversikt over det reelle arealbeslaget som gjøres av næringa selv.

I tillegg mener Østfold Bondelag at det bør innføres et tilskudd til riving av gamle driftsbygninger der det skal settes opp en ny. Tilskuddet bør administreres gjennom Innovasjon Norge, og holdes utenom IBU-midlenes tak på 2 millioner eller 35 prosent av tiltakets kostnadsramme.

Østfold Bondelag mener videre at det er viktig for utbyggere å få lov til å avhende sprengstein til selvkost, forutsatt at det er som en del av en byggesøknad og bygningen faktisk reises opp. Dette vil redusere kostnaden på alternative tomter til å bygge på dyrka mark.

Avslutningsvis mener Østfold Bondelag at god byggfaglig rådgiving er avgjørende. Det kan være gode grunner som for eksempel god dyrevelferd, tilgang til beitearealer osv., til å ønske å ha en ny husdyrbygning i nærheten av tunet. En god rådgiver kan være med på å trekke fram alternativer, der dette er mulig.

15. Dyrevelferd

God dyrevelferd er både lovpålagt og en selvfølge, og det er dyreeiers ansvar å sørge for regelverket. De aller fleste dyr i Norge har det bra, men av og til finner Mattilsynet at dyr har blitt vanskjøttet, og ethvert tilfelle er ett for mye. Dårlig eller manglende stell går utover dyra, bonden og omdømmet til næringa. Østfold Bondelag er svært glade for at det innføres dyrevelferdsprogram innenfor alle typer produksjoner.

Østfold Bondelag støtter også forslaget om besøksringer, der bønder går inn i hverandres husdyrrom, og diskuterer hverandres dyrehold. Dette kan gjerne gjøres på tvers av dyreslaga, slik at bønder med erfaring fra ett dyreslag kan diskutere produksjonen til en annen, ved å stille spørsmål man kanskje ikke får dersom alle i ringen driver med samme produksjon.

Østfold Bondelag mener at det er viktig at investeringsvirkemidlene gjennom Innovasjon Norge (IBU-midler) brukes til å øke dyrevelferden. Østfold Bondelag ønsker at følgende tiltak skal få høy prioritet ved tildeling av IBU-midler:

- oppgradering av eksisterende hus for alle dyrearter der fokuset er på økt dyrevelferd for dyra (og dermed for bonden)
- innsett av vinduer i slaktekyllinghus
- varmeveksler for forvarming av inneluft (gir også klimagevinst) i fjørfehus
- gulvvarme som gir tørrere strø i fjørfehus
- omlegging fra båsfjøs til løsdriftsfjøs for storfe
- ombygging av økologiske sauefjøs fra strekkmetall til tette gulv

SPF står for spesifikk patogenfrihet, og betyr at dyra i en SPF-besetning er frie for definerte sjukdomsframkallende virus og bakterier (patogener). Å få alle svinebesetninger til å bli SPF-besetninger må være et mål for å øke dyrehelsa og dyrevelferden blant norske

griser, og ikke minst for ytterligere å redusere antibiotikabruken. **Østfold Bondelag ønsker at det bevilges midler til et langsiktig SPF-prosjekt på svin for å sanere blant annet lunge- og brystbetennelse (APP), men også flere smittsomme svinesjukdommer.**

16. Klima

Klimasmart landbruk – klimarådgivning på gårdsnivå

Østfold Bondelag har store forventninger til resultatene av dette prosjektet. Det bør stimuleres med økte midler til gjennomføring av kurs i klimakalkulatoren og klimaarbeid.

Østfold Bondelag ønsker å styrke denne ordninga med mer midler til rådgivningsapparatet knyttet til klimakalkulatoren og klimatiltak (NLR, Tine og Nortura). Det er viktig at bonden kan få gratis førsteråd om klimatiltak på gården sin.

«Klima- og miljøfond» med skattefordel

Investeringsbehovet for å imøtekomme klimaendringer og -mål er betydelig. Det trengs midler til å gjøre de nødvendige investeringene på det enkelte gårdsbruk.

Enkeltpersonforetak har ikke samme mulighet som aksjeselskap til å bygge opp egenkapital til fremtidige investeringer. Denne ulempen må snus. Østfold Bondelag vil innføre et «klima- og miljøfond» etter modell av skogfondet, der det kan avsettes midler til framtidige investeringer i jordveien. Eksempelvis kalking, grøfting, større vedlikehold av hydrotekniske anlegg, nydyrking, utvidelse av gjødsellager med henblikk på biogassproduksjon. Ordninga må også gjelde for de som leier eller forpakter bort jord. Avtalepartene må se på om ordninga kan suppleres med en fondsordning med skattefordel, slik at den enkelte bedre kan utjevne inntekter over år og redusere risikoen for økonomiske katastrofeår. Det må tas høyde for at produsenter i oppstartsfasen har liten evne til å foreta fondsavsetninger, da de ellers vil bli sårbare uten en ordning som reduserer risikoen.

Fornybar energi i landbruket

Bioenergi må være et satsingsområde for landbruket i tida fremover. Det bør særlig stimuleres til bruk av bioenergi i kraftfôrkrevende produksjoner med stort oppvarmingsbehov, som fjørfeproduksjonene og til korntørkeanlegg.

Østfold Bondelag ser stort potensiale i biogass, og mener at gjødselressursene fra husdyrproduksjonene må utnyttes i mye større grad. Det er viktig at det settes inn tilstrekkelige ressurser på forskning og utvikling av teknologi og løsninger innen biogass for å sikre mest mulig energi- og kostnadseffektiv foredling av innsatsmidlene. Rammevilkår må utformes slik at husdyrgjødsel i størst mulig grad brukes til lokal biogassproduksjon, slik at transportutslipp reduseres. **Østfold Bondelag mener at investeringsvirkemidler fra Innovasjon Norge til biogassanlegg bør styrkes, og inkludere biogassanlegg på gårdsnivå og fellesanlegg mellom gårder.**

Dagens støtteordninger for bioenergi-anlegg, samt tilskudd for varmegjenvinning og solenergi, gjennom Innovasjon Norge oppleves ikke som tilstrekkelig stimuli for endring. **Det bør i tillegg gis tilskudd til varmegjenvinnings- og solanlegg, også der dette ikke inngår som en del av et fyringsanlegg. Satsene bør økes.**

Vår dato
12.03.2020

Vår referanse
19/00794-2

Tilskuddet til energiflis må gjeninnføres. Ordninga gjaldt i perioden 2009 til 2012. Det ble gitt tilskudd til uttak av skogsvirke fra skog og kulturlandskap når dette virket ble brukt til energiproduksjon. Målet var å bidra til utbygging av bioenergi og gjøre det lønnsomt å hente ut energiråstoff som ellers ikke ville bli benyttet. Det sikret bedre skjøtsel av bekker og jordekanter, som igjen førte til større produktivt jordbruksareal, økte avlinger og mindre skader på drenering. Tilskuddet og verdien av fyringsflisa dekket i praksis hogstkostnadene.

Nybygg i tre

Skogen er en viktig ressurs, også som byggematerialer. Fordelene av å bygge i tre må synliggjøres, slik at de som skal investere i nye driftsbygninger ser dette som et reelt alternativ sammenlignet med tradisjonelle løsninger i stål og betong. Østfold Bondelag ønsker at ordninga hos Innovasjon Norge der det gis inntil 400 000 kr i støtte pr byggeprosjekt videreføres.

CO₂-avgift

Gartneri- og veksthusnæringa har i dag fritak for den såkalte CO₂-avgiften. Dette er en næring som alt har investert store midler, og lagt ned stor innsats i energibesparende tiltak. Den varslede «flate» CO₂-avgiften vil ramme denne delen av næringa spesielt hardt, og **Østfold Bondelag ber om at det jobbes for fortsatt fritak.**

17. Annet

Avlingsskade

Med klimaendringene følger en større variasjon i været. Tørkesommeren 2018 førte til at et stort flertall av Østfolds bønder søkte om erstatning for klimabetingede avlingsskader for en eller flere vekstgrupper. Avlingsskadeordninga er unik i verdenssammenheng. Østfold Bondelag mener at avlingsskadeordninga er viktig, som et supplement i vanskelige år. Derimot mener vi at den ikke skal være noen inntektsgaranti, da noe av risikoen må tillegges den enkelte produsent, og en for god ordning vil kunne virke strukturdrivende. **Østfold Bondelag mener at ordninga i stor grad bør videreføres som i dag, men må forbedres noe. Østfold Bondelag mener at taket for hver vekstgruppe fortsatt bør være kr 750 000.**

Mange grønnsaksprodusenter får ikke erstatning for klimabetinget avlingsskade til tross for at de har hatt kulturer med store avlingstap, og dertil tilhørende økonomisk tap. Grunnen er at de har flere kulturer, men at disse i snitt ikke kommer under de 30 prosent i avlingstap som kreves for å komme inn under ordninga. Disse vil heller ikke få utbetalt på forsikringa for sine tap, da forsikringa krever at man kommer inn under den offentlige ordninga før forsikringspremien kan betales ut. Det er særlig de store produsentene som er utsatt, og de kan derfor ha store tap som de må dekke selv. **Østfold Bondelag mener at man må innføre flere vekstgrupper innen dagens vekstgruppe for grønnsaker.**

For gras gis erstatning av grovfôr etter normtall. Samtlige Østfoldkommuner ligger i normalavlingsgruppe 4, der normtallet på grovfôr er 580 fôrenheter per dekar (FE/daa) på fulldyrka arealer. Det reelle avlingsnivået er normalt 800 - 1 200 FE/daa, med et snitt på om lag 1 000 FE/daa. NLR benytter 750 FE/daa ved utarbeidelse av gjødselplaner i vårt

Vår dato
12.03.2020

Vår referanse
19/00794-2

fylke. Man får kun erstatning hvis man får under 70 prosent av normtallet, noe som betyr at avlinga må under 400 FE/daa for å få erstatning i vårt fylke. Dette tilsvarer 25 – 40 prosent av ei normal avling i Østfold, og er grunnen til at svært få har kunnet benytte ordninga i tidligere år. Egenandelen for Østfolds grovfôrbønder blir urimelig høy, og **Østfold Bondelag foreslår derfor at normen får vårt område oppjusteres slik at den blir reell i forhold til avlingsnivået i Østfold. Dette kan for eksempel gjøres ved å dele opp normalavlingsgruppa i 4a og 4b, der normtallet settes vesentlig høyere for de beste arealene. For øvrig mener Østfold Bondelag at erstatningsatsene i satsforskriften må justeres jevnlig.**

Beiteskader må også inn under ordninga. Et varmere klima fører også til økt utbredelse av til dels uønskede dyrearter som gjør skade på avlinger. Østfold Bondelag ber om at behovet for erstatningsordning knyttet til beiteskader fra hjort, gås, villsvin o.l. drøftes i årets jordbrukshandlinger. Alternativt; mulighet for støtte til forebyggende tiltak over investeringsvirkemidlene.

Dersom en produsent opplever avlingstap og skader i avling på grunn av beiteskade, av for eksempel hjortevilt, villsvin eller gås, utløser dette ikke lenger noen mulighet for erstatning. Østfold Bondelag mener at produsenter som har gjort nødvendige og eventuelt pålagte tiltak for å holde skadegjørere ute, men som likevel opplever skade, må komme inn under ordninga.

Beitetilskudd

Østfold Bondelag mener at beite i inn- og utmark er en viktig fôrressurs, og i tillegg bidrar til å holde kulturlandskapet åpent. Med henblikk på biologisk mangfold er det svært positivt med beiting og mye av naturens samspill er avhengig av et aktivt landbruk med blant annet beitedyr. Østfold dyrker mangfoldet fra store grønnsaks- og kornområder til marginale arealer kun egnet for gras. Totalt har Østfold over 30 000 dekar overflatedyrka mark og innmarksbeite. Beitetilskudd og opprettholdelse av kulturlandskapstilskudd for disse arealene er en viktig forutsetning for å ivareta dette mangfoldet og benyttelsen av disse ressursene. **Østfold Bondelag mener at satsen for innmarksbeite må økes. Ved å øke beitetilskuddet mener Østfold Bondelag at flere føreheter kan hentes fra denne ressursen og at kulturlandskapet holdes åpent. Østfold Bondelag foreslår at satsene for beitetilskudd økes med kr 10 for småfe m.m. og kr 80 for storfe m.m.**

For å stimulere til bruk av de marginale områdene og for å utnytte fôrressursene bedre, ønsker Østfold Bondelag at **faktoren for innmarksbeiter økes fra 0,60 til 0,70** i forhold til fulldyrka arealer. Dette vil stimulere til bruk av innmarksbeiter i forhold til beiting på fulldyrka areal.

Miljøvirkemidler (RMP, SMIL, grøfting mm.)

Miljøutfordringene i Østfold er store. Fylket hører inn under den delen av vannregion Glomma hvor det er vannområder med store vannkvalitetsproblemer og ambisiøse mål for forbedring av vannkvaliteten, både ved hjelp av miljøtiltak og miljøkrav i landbruket. Bøndene vil gjøre en innsats for vannkvaliteten, men da må det kompenseres riktig og det må balanseres opp mot mulighetene for økt matproduksjon. Jordbrukets påvirkning på

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

vannmiljø er viktig ovenfor opinionen, og for landbrukets omdømme, det må derfor være vilje til å prioritere midler og øke rammene til de eksisterende ordningene til kornområdene.

Juni 2019 undertegnet faglaga og staten en avtale om at jordbruket skal redusere sine klimagassutslipp, samt binde karbon med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter innen 2030. Østfold Bondelag mener at miljøvirkemidlene er viktige for å oppnå dette målet.

Regionalt miljøprogram (RMP)

Vi legger til grunn at RMP må baseres på positive økonomiske virkemidler, Videre at det må lønne seg med miljøbevisst produksjon, og ikke, som mange opplever i dag, at man taper økonomisk på disse tiltakene.

I dag er nærmere 85 prosent av RMP-potten for Østfold prioritert til ordninger innenfor å begrense avrenning. Dette dekker på langt nær behovet. Eksempelvis er ordninga med å la åkeren ligge i stubb over vinteren den viktigste både i oppslutning og total sum utbetalt tilskudd. Å la arealet ligge i stubb om vinteren vil medføre lavere potensiale for avling året etter, og dette må kompenseres mer enn RMP-ordninga tillater i dag.

I sårbare vannføringsområder, som Morsa, minsker oppslutningen om gras i flom- og erosjonsutsatte områder. Utfordringene er sammensatt, men bortfall av arealtilskudd på gras og lite smidige ordninger for «grasdekt kantsone i åker» og «gras på arealer utsatt for flom- og erosjon», gjør at bøndene dropper grasarealet langs sårbare vassdrag. Avbøtende tiltak vil være en økt RMP-pott som målrettes for tiltak for gras på vassdragnære arealer i kornområdene. **Østfold Bondelag ber også om at flomutsatte arealer kartfestes, slik at det blir enklere å søke på disse og enklere å forvalte denne tilskuddsordninga. På denne måten vil denne målretta ordninga kunne få større oppslutning.**

I tillegg til vannkvalitetsutfordringer har vi behov for å gi tilskudd til ordninger innenfor å minske utslipp til luft, karbonbinding, reduksjon av kjemiske plantevern, biologisk mangfold med mer, på linje med andre deler av landet. Vi merker en stor økning av søknader på klimavennlige tiltak som nedfelling/nedlegging av husdyrgjødsel, og såing av fangvekster. Dette vil være sentrale tiltak for å oppnå klimaavtalen. Vi får i mindre grad enn andre deler av landet mulighet til dette fordi vi må prioritere så vidt stor andel for å hindre utslipp til vann. **Østfold Bondelag mener at RMP-potten må økes med 50 prosent for å gi miljøsatsingen i vårt fylke et reelt løft.**

Ved rulleringa av RMP i 2018 innførte staten en nasjonal instruks, som la føringer for hvilke tiltak det var mulig å benytte i de regionale miljøprogrammene (valgbar meny). I denne menyen blei det ikke lenger mulig å gi tilskudd til **utsatt omlegging av eng** (at man tar opp enga først våren man har tenkt å legge en om), slik det var i den gamle planen for Østfold. Østfold Bondelag mener at utsatt omlegging av eng er et viktig tiltak for å hindre avrenning av næringsstoffer, for å hindre erosjon og at den sikrer økt karbonlagring i jord. Tiltaket er bedre enn overvintring i stubb, som er tilskuddsberettiget i alle erosjonsklasser i prioriterte områder. **Østfold Bondelag ønsker å få inn «utsatt omlegging av eng» i menyen til den nasjonale instruksen.**

Vår dato	Vår referanse
12.03.2020	19/00794-2

Østfold Bondelag ønsker videre at «**fangvekster sådd etter høsting**» (§ 32) skal utvides til å gjelde fangvekster sådd etter høsting av åkervekster (korn, oljevekster og belgvekster), og at dette kan innbefatte lett jordarbeiding om høsten. I dag gjelder ordninga kun etter høsting av grønnsaker, poteter og rotvekster. Fangvekster er et viktig tiltak for å øke karboninnholdet i jorda, og en av ordningene som vil bidra til at målet i klimaavtalen kan oppnås.

Spesielle miljøtiltak i landbruket, SMIL

SMIL er en effektiv ordning med lokal forvaltning som sikrer stedstilpasset og fornuftig bruk av midlene. I vårt område er det mange kommuner som utelukkende bruker SMIL-potten til hydrotekniske tiltak. Vi har i dag et stort vedlikeholdsetterslep på hydrotekniske anlegg, noe som forsvarer en vesentlig økning av ramma, samt at en økt andel av midlene til vårt område. Behovet for investeringer i hydrotekniske tiltak øker med mer variert klima, og er avgjørende for å øke kornproduksjonen på en bærekraftig måte. Uten en bedre finansiering av SMIL-tiltakene er det vanskelig å tenke seg at landbrukets miljøinnsats i de sårbare vannområdene kan bli omfattende nok til å tilfredstille de langsiktige kravene til vannkvalitet.

Østfold Bondelag mener at SMIL-ordninga må styrkes vesentlig. Dette gjelder særlig hydrotekniske tiltak, men også tilskudd til permanente gjerder for å utnytte mer av beitearealene og tilskudd til husdyrgjødsellager er viktige tiltak for økt og klimasmart utnyttelse av lokale ressurser.

Drenering

Det er fremdeles et stort etterslep i drenering i Østfold. Dette er et viktig virkemiddel for å øke avlingene, slik at vi når målene om økt matproduksjon og lønnsomhet. Mye av korn- og grøntproduksjonen skjer i sårbare vannområder hvor god grøftetilstand og velfungerende hydrotekniske anlegg er nødvendig for å redusere avrenningen til vassdragene. **Østfold Bondelag mener at drenering er en langsiktig investering, det er derfor viktig at ordninga består og styrkes til kr 2 500 per dekar, selv om ikke hele den avsatte potten blir brukt opp hvert år.**

Østfold Bondelag mener at leietakere må sikres langsiktighet for sin investering, og ber om at forvaltninga i større grad enn i dag prioriterer å følge opp at jordleiekontraktenes lengde holdes på minst 10 år. **Østfold Bondelag ber også om at Norges Bondelag føyer inn et punkt i sin standardavtale for jordleie om at bortleier må betale ut den resterende delen av investeringa, for eksempel til drenering, dersom jordleiekontrakta utløper før nedskrivningstida.**

Østfold Bondelag mener også at det er helt urimelig at dreneringstilskuddet kun kan gis til tidligere grøftede arealer. Det er vel så stort behov på ugrøfta arealer, og ordninga bør utvides og inkludere disse. Tilskuddet bør også gjelde på drenering av nydyrkingsfelt. I tillegg bør arealer som blir drenert i vekstsesongen få mulighet til å motta tilskudd gjennom RMP-ordninga hvis arealene blir brukt til jordforbedrende vekster, for eksempel fangvekster.

Skatt og avgifter

Det må lønne seg å selge gården i aktiv drift, framfor å selge den stykkevis og delt, for eksempel ved å selge melkekvote, dyr og eiendommen hver for seg for å fordele inntekta over flere år. Østfold Bondelag er opptatt av å gjøre skattemessige grep slik at eier er nødt til å sette noe av leieinntekten på et fond til å bedre jordveien gjennom for eksempel drenering eller hydrotekniske anlegg. Østfold Bondelag ber Norges Bondelag å se på dette.

Eiendomsskatt: Østfold Bondelag vil gi fritak for eiendomsskatt på driftsbygninger også i det som tidligere blei kalt tilleggsnæring, som nå omtales som bygdenæringer, i landbruket. Dette gir mulighet til å ivareta de røde låvene.

Østfold Bondelag støtter forslaget om å fjerne formueskatt på arbeidende kapital.

Fjerne dokumentavgift på næringsdelen ved generasjonsskifte. Dette er en kostnad som kan bli betydelig, og særlig ramme unge bønder som vil inn i næringa. Østfold Bondelag er spesielt bekymra for dokumentavgiftens størrelse hvis priskontrollen i konsesjonsloven faller bort.

Redusere arbeidsgiveravgiften. Dette vil være en effektiv måte å få opp lønnsomheten på, spesielt i arbeidskrevende produksjoner. Nedsatt arbeidsgiveravgift vil gå rett på bunnlinjen til bonden og en vil da få et konkurransefortrinn i forhold til utlandet, som har billigere arbeidskraft enn vi har i Norge.

Plantevernavgiften må tilbakeføres til næringa. Bønder må kostnadsfritt få levert inn plantevernmidler, i form av rester eller utgåtte preparater, til destruksjon.

Søknadsgebyr oppholdstillatelse sesongarbeidstakere. Næringa er svært avhengig av dyktig utenlandsk sesongarbeidskraft. For å dekke næringa sitt behov er arbeidskraft fra såkalte tredjeland viktig, og enkeltbønder har, avhengig av hvor arbeids- eller tidsintensiv produksjonen er, mange arbeidere. Disse må få innvilget oppholdstillatelse, og gebyret for dette har nesten doblet seg fra 2017 (kr 3 700) til 2020 (kr 6 300). Østfold Bondelag stiller spørsmål om dette reflekterer de faktiske kostnadene og ber om at denne utviklingen stoppes.

Villsvin

Antallet villsvin i Norge øker stadig, og Østfold har den største andelen av bestanden. Villsvin gjør skade på avlingene og kan bære med seg en rekke husdyrsjukdommer vi verken har eller ønsker inn i landet. Den mest potente av disse sjukdommene er afrikansk svinepest, som en rekke europeiske land har fått de seinere åra. Andre sjukdommer villsvina kan bære med seg er klassisk svinepest og salmonella.

Østfold Bondelag er glad for at det er utarbeida en nasjonal handlingsplan mot villsvin, og **at det overordna målet om å bekjempe villsvinbestanden og hindre utbredelse kan bli en realitet. Erfaringene fra Sverige viser at villsvin brer seg svært raskt, slik at forskriftsendringene som er foreslått i planen, som bruk av fastmontert lys og feller må komme så fort som mulig. Det er nå vi ennå har muligheten.**

Rovviltavvisende gjerder

Østfold opplever et stadig økende rovdyrpress. Østfold Bondelag krever dekning på 100 prosent av totalkostnaden til rovviltavvisende gjerder, og at det også må gis tilskudd til vedlikehold. Siden 2018 har antallet sau i Østfold blitt redusert med over 1 000 vinterfôra søyer, noe som tilsvarer 1/6 av søyene. Færre sau kan gjøre at ulven angriper andre dyreslag, som storfe og hest. Østfold Bondelag mener derfor at det må gis mer midler til rovviltavvisende gjerder slik at andre beitende dyreslag enn småfe kan få tilskudd. Videre mener vi at gjerdestandarden bør revideres, og at flere typer med mindre vedlikehold gjerder må gis tilskudd. Østfold Bondelag presiserer at ordninga fortsatt må finansieres over Klima- og miljødepartementet sine budsjetter.

Inn på tunet

Østfold Bondelag mener det er viktig å stimulere til det positive arbeidet som gjøres på Inn på tunet-gårdene. Det faglige grunnlaget må styrkes gjennom forskning og kunnskapsutvikling, slik at særlig samfunnsnyten av disse tjenestene dokumenteres godt. Inn på tunet-tilbyderne må sikres langsiktighet i avtaler med det offentlige. Inn på tunet-næringa trenger også ambassadører på kjøpersiden.

Utdanning

Landbruksnæringa har stort fokus på utdanning. Østfold Bondelag ønsker at det må bli mer attraktivt å velge en utdanning og jobb innenfor landbruket. Får man flere unge til å velge grønne utdanninger, vil dette føre til vekst og utvikling i næringa. Dette er også en rekrutteringsfaktor inn i landbruket. Derfor bør fokuset på grønn utdanning være stort for å synliggjøre viktigheten av disse utdanningene. Mer kompetanse kan bidra til økt lønnsomhet, derfor er en kompetanseheving i norsk landbruk svært viktig for utviklinga. Østfold Bondelag er svært godt fornøyd med at vårt ønske om kompetansekrav i landbruket nå blir innført for de ulike dyreslag. Dette i tillegg til at det stilles krav til kompetanse i smittevern, plantevern, varme arbeider, bekjempelse gnagere osv. er viktig for næringas omdømme og attraktivitet. **Østfold Bondelag mener fortsatt at det skal innføres kompetansekrav i alle produksjoner.**

Østfold Bondelag er bekymret for den langsiktige rekrutteringen til utdanning innenfor grønt-, frukt- og bærnæringa. En kombinasjon av få søkere og færre studietilbud har bidratt til lav attraktivitet. Østfold Bondelag støtter den satsing som nå skjer med ny gartnerutdanning basert på et 2 + 2 skole og lærlingeløp.

Østfold Bondelag mener at det fortsatt er viktig å sikre finansiering av agroteknikerutdanninga.

Forskning og veiledning

Østfold Bondelag mener det må prioriteres bedre økonomiske rammer for «jordnær forskning» innen plante- og husdyrproduksjon. Landbrukets mulighet for å tilby samfunnet gode klima- og energiløsninger må synliggjøres i større grad enn i dag. Det er viktig at de tiltakene som settes inn for å redusere klimagassutslippene er effektive, og påfører

Vår dato Vår referanse
12.03.2020 19/00794-2

landbruket så lite kostnader som mulig. Videre er nasjonal forskning viktig for å sikre fortsatt konkurransekraft for de fleste produksjoner.

Østfold Bondelag mener at det må prioriteres økte rammer for forskning på:

- for å redusere klimabelastningen fra landbruket, men også for å finne de områder hvor landbruket kan representere løsninger
- proteinvekster tilpasset norske forhold
- sortsutvikling i korn og proteinvekster, grovfôr og på grønt
- kostnadseffektive løsninger på biogass
- utprøving av plantevernmidler, særlig småkulturer
- dyrehelse, dyrevelferd og mattrygghet

Østfold Bondelag mener en fortsatt styrking av veiledningstjenestene i landbruket er avgjørende for å sikre kvalitetsproduksjon. Bonden har stort behov for uhildet rådgiving innenfor investeringer i bygg, maskiner og tekniske utstyr, og den kunnskapsproduksjonen som ligger i feltforsøk.

Vi ønsker forhandlingsutvalget i Norges Bondelag lykke til med årets jordbruksforhandlinger.

Med vennlig hilsen

Svend Arild Uvaag
Elektronisk godkjent, uten underskrift

Mina Mjærum Johansen
Heidi Kirkeby
Ida Marie Strekerud

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Næringspolitisk		Postboks 9354 Grønland	0135 OSLO
Næringspolitisk	Anders Huus	Postboks 9354 Grønland	0135 OSLO